Ἀριθ. 603 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ ΙΒ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΔ'. Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32. 19 Ἰουλίου 1887

ΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ἀλλὰ πῶς ἔθαπτον οἱ Ἕλληνες; καὶ πρῶτον ἔθαπτον ἢ ἔκαιον τοὺς νεκρούς των;

Εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἡ ἐνταφίασις εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς καύσεως, τοῦτο δέ, φαίνεται, συνέβη καὶ ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους τάφους τῶν Κυκλάδων οἱ νεκροὶ δὲν εἶναι κεκαυμένοι· περὶ τῶν ἐπίσης παναρχαίων τάφων τῶν Μυκηνῶν τὸ πρᾶγμα μένει ἀμφίβολον. Ὁ Σλεῖμαν διατείνεται, ὅτι παρετήρησεν ἴχνη καύσεως, ἄλλοι τὸ ἀρνοῦνται, εἷς δὲ τελευταῖος ἀρχαιολόγος διατείνεται, ὅτι τὰ πτώματα ἦσαν βαλσαμωμένα. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἂν ἔχῃ δίκαιον ὁ Σλεῖμαν, ὅστις ἦτο παρὼν ὅταν ἠνοίχθησαν οἱ τάφοι, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ καῦσις ἐν τοῖς τάφοις τῶν Μυκηνῶν ἦτο ἡμιτελής, δὲν ἦτο δηλαδὴ τοιαύτη, ὥστε νὰ μεταβάλῃ τὰς σάρκας καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ὀστῶν εἰς τέφραν. Βραδύτερον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου ἔκαιον τοὺς νεκροὺς ἐντελῶς καὶ συνέλεγον τὰ λευκὰ ὀστᾶ εἰς ἓν ἀγγεῖον. Ὁ Ὅμηρος μάλιστα ἀναφέρει μόνον καῦσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐνταφίασιν τῶν πτωμάτων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους του ἡ ἐνταφίασις δὲν συνειθίζετο, ἂν καὶ πιθανὸν νὰ ἦτο σπανιωτέρα· ἔπειτα ὁ Ὅμηρος περιγράφει μάχας, καθ' ἃς πολλοὶ ἔπιπτον ἑκατέρωθεν, εἰς τοιαύτας δὲ περιπτώσεις καὶ ἕνεκα λόγων ὑγείας θὰ προετιμᾶτο ἡ καῦσις ὡς ταχυτέρα καὶ εὐκολωτέρα. Ἄλλως οἱ πρὸ τοῦ Ἰλίου μαχόμενοι Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ καίωσι τοὺς νεκρούς των καὶ διὰ νὰ δύνανται νὰ μεταφέρωσι τὰ ὀστᾶ αὐτῶν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰ θάψωσιν ἐκεῖ. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ τῶν συμμάχων τῶν Τρώων. Καθ' ὅλην δὲ τὴν μετὰ τὸν Ὅμηρον περίοδον ἦσαν ἐν χρήσει καὶ οἱ δύο τρόποι ταφῆς, συνηθεστέρα ὅμως πάντοτε ἡ ἐνταφίασις. Διότι πλὴν ἄλλων λόγων, οἵτινες πιθανὸν νὰ συνηγόρουν ὑπὲρ αὐτῆς, ἦτο καὶ ὁ τῆς δαπάνης· εἰς μέρη μάλιστα πυκνῶς κατῳκημένα καὶ καλῶς καλλιεργούμενα ἡ ξυλεία δὲν ἦτο πολὺ εὐθηνή, ὥστε οἱ πενέστεροι τοὐλάχιστον θ' ἀπέφευγον τὴν καῦσιν καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον. Γνωστὸν δὲ εἶναι, ὅτι καὶ σήμερον ἐν τῶν ἐμποδίων, καθ' ὧν προσκόπτει ἐν Εὐρώπῃ ἡ διάδοσις τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, εἶναι καὶ τὸ δαπανηρὸν αὐτῆς. Καὶ ὅμως σήμερον διὰ τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης αὐτὴ εἶναι ἀναγκαιοτάτη· διότι οἱ νεκροὶ μὲ τὰ ἀπέραντα καὶ καθ' ἑκάστην αὔξοντα νεκροταφεῖά των στενοχωροῦσι τοὺς ζῶντας πολυτρόπως. Πλὴν τῶν λόγων τῆς δαπάνης οὐδεὶς ἄλλος ἐβίαζεν, ὡς φαίνεται, τοὺς ἀρχαίους νὰ προτιμῶσι τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον τῆς ταφῆς· ἕκαστος θὰ ἐξέλεγεν ὅντινα ἤθελε. Μόνον διὰ τοὺς ἐν τῇ ξένῃ ἀποθανόντας, ὧν οἱ φίλοι ἤθελον νὰ μεταφέρωσι τὰ ὀστᾶ εἰς τὴν πατρίδα, ἡ καῦσις θὰ ἦτο τὸ συνηθέστατον μέσον, ὄχι ὅμως καὶ τὸ μόνον, διότι καὶ ἡ βαλσάμωσις δὲν ἦτο ἄγνωστος.

Ἕνεκα δὲ τοῦ τοιούτου ἢ τοιούτου τρόπου ταφῆς διαφέρουσι καὶ οἱ τάφοι ἀλλήλων· ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα αἴτια, π. χ. ἡ διαφορὰ τῶν περιουσιῶν, τοπικὰ ἔθιμα, αἱ διαφοραὶ τοῦ ἐδάφους κ.τ.λ. συνέτειναν εἰς τοῦτο· πρὸ πάντων ὅμως καὶ κατ' ἐξοχὴν διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, διότι ἑκάστη ἐποχὴ ἔχει καὶ ἴδιον σχῆμα τάφων.

Οἱ τῶν Κυκλάδων, οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσι σήμερον καὶ οἱ ἀρχαιότατοι τῶν ἐν Ἑλλάδι εὑρεθέντων, εἶναι τὸ πλεῖστον τετράπλευροι καὶ ἔχουσι μῆκος μόλις ἑνὸς μέτρου, διότι, ὡς εἴπομεν ἤδη, ἐν αὐτοῖς οἱ νεκροὶ ἐκάθηντο, δὲν ἔκειντο ἐκτάδην. Οἱ τάφοι οὗτοι δὲν εἶναι βαθεῖς, σχηματίζονται δ' ἐκ τεσσάρων πλακῶν ἀποτελουσῶν τὰς τέσσαρας πλευρὰς καὶ δύο ἄλλων, ὧν ἡ μία χρησιμεύει ὡς κάλυμμα καὶ ἡ ἑτέρα ὡς στρῶσις τοῦ ἐδάφους. Πολὺ συχνὰ ὅμως, ὅταν τὸ ἔδαφος ἦναι στερεὸν καὶ βραχῶδες, λείπουσιν αἱ περισσότεραι πλάκες, μένει δὲ μόνον ἡ τὸ κάλυμμα ἀποτελοῦσα ἢ καὶ ἄλλη μία διὰ μίαν τῶν πλευρῶν. Ἡ ὅλη λοιπὸν κατασκευὴ τῶν τάφων τούτων εἶναι ἁπλουστάτη καὶ πτωχική, καὶ ὁ λαός, ὅστις ἐτάφη ἐν αὐτοῖς, πρέπει νὰ ἦτο λίαν πτωχὸς καὶ νὰ εὑρίσκετο εἰς πολὺ ταπεινὴν βαθμῖδα τοῦ πολιτισμοῦ. Διότι ἐν τοῖς τάφοις αὐτοῖς εὑρίσκονται συνήθως μόνον ἀγγεῖα πήλινα ἢ λίθινα, εἰδώλια λίθινα μιᾶς γυναικείας θεότητος ἀτεχνότατα καὶ αἰχμαὶ

βελῶν καὶ ὅμοια ἀντικείμενα ἐκ λίθου ὀψιδιανοῦ. Τὰ μέταλλα ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ θὰ ἦσαν σπανιώτατα, διότι μόνον κοσμήματα τινὰ γυναικεῖα εὑρίσκονται ἐκ χαλκοῦ ἢ βέλη καὶ μαχαιρίδια, ὁ δὲ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς μόλις παρουσιάζονται ποῦ καὶ που ἐν εἴδει κοσμημάτων, δακτυλίων, κ.τ.λ. Ἀνάλογος ὅμως πρὸς τὴν πενιχρότητα τῶν τάφων τούτων, ἐξ ἧς μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ ὁμοίαν πενιχρότητα τῶν μέσων τοῦ τότε βίου, εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιότης αὐτῶν. Διότι οὐχὶ μὲν πάντες, τινὲς ὅμως τῶν τάφων τῶν Κυκλάδων πρέπει νὰ φθάνωσι μέχρι τῶν δύο χιλιάδων ἐτῶν πρὸ Χριστοῦ. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ τέχναι ἐν Ἑλλάδι ἦσαν ἀκόμη ἐντελῶς ἐν τοῖς σπαργάνοις, τὸ δὲ ἐμπόριον λίαν περιωρισμένον, ὥστε πολὺ δύσκολον ἦτο νὰ προμηθευθῶσιν ἔξωθεν μέταλλα.

Ἀπὸ τῶν ἁπλῶν καὶ πτωχῶν τούτων τάφων μεταβαίνομεν εἰς τοὺς τῆς ἀμέσως ἑπομένης ἐποχῆς, τῆς λεγομένης Μυκηναίας, χαρακτηριζομένης δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάσας τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ ὑστερωτέρας αὐτῆς διὰ πλούτου σχεδὸν μυθικοῦ καὶ πολυτελείας ὄντως ἀσιατικῆς. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς νησιωτικῆς εἰς τὴν μυκηναίαν ἐποχήν, μετάβασις ἀπὸ ἄκρας πτωχείας μετάλλων εἰς μεγάλην ἀφθονίαν τοιούτων καὶ μάλιστα τῶν πολυτιμοτάτων, χρυσοῦ δηλαδὴ καὶ ἀργύρου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπότομος, ἐξηγεῖται δὲ μόνον ἐν μέρει ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν μὲν ταῖς νήσοις ἔχομεν προφανῶς τάφους ἰδιωτικούς, ἐν ᾧ οἱ πλουσιώτεροι καὶ πολυτελέστεροι τῆς μυκηναίας ἐποχῆς εἶναι ἀναμφιβόλως βασιλικοί. Κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ζήτημα μένει ἀκόμη λίαν σκοτεινόν· πόσος χρόνος ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων τάφων μένει ἄγνωστον. Ἄγνωστον ἐπίσης εἶναι, ἂν οἱ νησιῶται ἐκεῖνοι ἦσαν ἑλληνικός, καρικὸς ἢ ἄλλος τις λαός, καὶ ἂν εἶχον συγγένειάν τινα πρὸς τοὺς παναρχαίους κατοίκους τῶν Μυκηνῶν. Ἀλλὰ τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ συζητηθῶσιν ἐνταῦθα· ἀρκεῖ ὅτι ὑπεδείξαμεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο ἐποχῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν, ἥτις διαφορὰ προδίδει καὶ ἴδιον πολιτισμὸν παρ' ἑκατέρῳ τῶν λαῶν· διότι οἱ τῆς μυκηναίας ἐποχῆς ἄνθρωποι διὰ νὰ προμηθευθῶσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἐναπέθηκαν εἰς τοὺς τάφους των, ἢ τὰς πρώτας ὕλας δι' αὐτά, πρέπει νὰ εἶχον συγκοινωνίαν καὶ ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀσίας τοὐλάχιστον, ἂν μὴ καὶ μετὰ τῆς Αἰγύπτου, πρέπει παρ' αὐτοῖς ἐν τῇ πατρίδι των αἱ τέχναι νὰ ἦσαν ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμέναι, αἱ δὲ κοινωνίαι των νὰ εἶχον ἀνάγκας πλειοτέρας καὶ ποικιλωτέρας τῶν ἁπλοϊκῶν νησιωτῶν· πρέπει ὅμως πρὸ παντὸς νὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ τόπῳ εὐπορία μεγαλειτέρα, μάλιστα γένη τινὰ ἡγεμονικὰ νὰ ἦσαν πλουσιώτατα.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐρχόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν τάφων τῆς ἐποχῆς ταύτης, οἵτινες εἶναι δύο εἰδῶν· πρῶτον λάκκοι ἁπλοῖ τετράπλευροι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ ἔδαφος καὶ δεύτερον τάφοι θολωτοί. Τοῦ πρώτου εἴδους εἶναι οἱ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ὑπὸ τοῦ Σλεῖμαν ἀνακαλυφθέντες, οἵτινες περιεῖχον τὰ πολλὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα· δὲν διαφέρουσι δ' αὐτοὶ μήτε τῶν ὀλίγον ἀνωτέρω περιγραφέντων νησιωτικῶν μήτε τῶν συνήθων σημερινῶν, εἰμὴ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάθος· ὁ μέγιστος αὐτῶν ἔχει μῆκος 7,20 μ. πλάτος 5,55 καὶ βάθος 3 μέτρων· ὑπῆρχον δ' ἐν αὐτῷ τεθαμμένοι πέντε νεκροί. Περιεργότεροι ὅμως εἶναι οἱ τοῦ δευτέρου εἴδους, οἱ θολωτοί. Αὐτοὶ κεῖνται πάντοτε ἐπὶ τῆς κλιτύος ἢ τῶν ῥιζωμάτων ὑψώματός τινος φυσικοῦ καὶ ἔχουσιν ἔσωθεν μὲν τὸ σχῆμα κυψέλης, ἔξωθεν δὲ τὴν μορφὴν τύμβου ταπεινοῦ, ἂν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ὕψος των εἶναι συνήθως μέγα. Ἡ ἀντίφασις τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ὕψος προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐσκαμμένοι κατὰ μέγα μέρος ἐν τῷ ἐδάφει, διὰ τοῦτο δὲ εἰσέρχεταί τις ἢ μᾶλλον καταβαίνει εἰς αὐτοὺς διὰ δρόμου ἐπίσης ἐσκαμμένου ἐν τῷ ἐδάφει. Τοιοῦτοι τάφοι εὑρέθησαν καὶ ἀνεσκάφησαν μέχρι τοῦδε ἐν Μυκήναις, Ναυπλίῳ, Μενιδίῳ, Σπάτᾳ, Ἐλευσῖνι, ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ παρὰ τὸν Βόλον. Ἐκ τούτων τινὲς εἶναι μόνον ἐσκαμμένοι ἐν τῷ φυσικῷ βράχῳ, οἱ πλεῖστοι ὅμως καὶ ἐκτισμένοι διὰ λίθων· δύο μάλιστα, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ ὁ μὲν τοῦ Ἀτρέως ἐν Μυκήναις, ὁ δὲ τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ, εἶναι ἀξιοθαύμαστοι διά τε τὸ ὑλικὸν καὶ τὴν τέχνην των. Ὁ τοῦ Μινύου εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ μαρμάρου ἐπιτοπίου λαμπρῶς ἐξειργασμένου, ὁ δ' ἕτερος, ὅστις καὶ διατηρεῖται ἄριστα, κινεῖ τὸν θαυμασμὸν καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῆς οἰκοδομῆς καὶ διὰ τὰς διαστάσεις τινῶν ἐκ τῶν λίθων του. Τὸ ὑπέρθυρον π.χ. ἀποτελοῦσι δύο κολοσσιαῖοι λίθοι, ὧν ὁ ἕτερος μόνος ἔχει βάρος ὑπὲρ τὰ 90 χιλιάδας ὀκάδας. Ἐνῷ ὅμως οἱ τάφοι οὗτοι διαφέρουσιν οὕτω κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀπὸ τῶν τοῦ πρώτου εἴδους μυκηναίων τάφων, τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντα ἀντικείμενα οὐδόλως δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐξ ἐκείνων. Οἱ θολωτοὶ εἶναι οἰκοδομήματα δαπανηρά, ἐνίοτε, ὡς εἴπομεν, πολυτελέστατα καὶ μεγαλοπρεπέστατα· οἱ ἄλλοι τάφοι, οἱ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἀνακαλυφθέντες, εἶναι ἁπλοῖ λάκκοι τετράπλευροι μεγάλοι καὶ βαθεῖς ἐσκαμμένοι ἐν τῷ φυσικῷ ἐδάφει. Ἐν αὐτοῖς ὅμως εὑρέθησαν οἱ μεγάλοι

ἐκεῖνοι θησαυροί, οἱ πληροῦντες τὴν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ Μυκηναίαν λεγομένην αἴθουσαν. Ἀπέναντίας ἐν τοῖς θολωτοῖς τὰ εὑρήματα εἶναι ὀλίγα καὶ οὐχὶ μεγάλης ἀξίας. Ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι οἱ δύο σπουδαιότατοι θολωτοὶ τάφοι, ὁ τοῦ Ἀτρέως ἐν Μυκήναις καὶ ὁ τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ, ἐσυλήθησαν εἰς πολὺ ἀρχαίους ἤδη χρόνους, ὥστε ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τί περιεῖχον· κατὰ τὰς ἡμέρας ὅμως ἡμῶν ἠνοίχθησαν ὅμοιοι τάφοι, βεβαίως ἀσύλητοι, ὁ τοῦ Μενιδίου ἐν Ἀττικῇ καὶ μόλις πρό τινων μηνῶν ὁ τοῦ Διμηνίου παρὰ τὸν Βόλον· καὶ τὰ περιεχόμενα αὐτῶν ἦσαν ἀσυγκρίτως κατώτερα τῶν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν προερχομένων. Οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν θὰ ἐνθυμῶνται βεβαίως ἀκόμη τὰς ἐν ταῖς ἐφημερίσι περιγραφὰς τῶν ἐν Διμηνίῳ εὑρημάτων· εἰς μόνος, νομίζω, δακτύλιος, μικρά τινα χρυσᾶ κοσμήματα, ὅμοιον ἐξ ὑελώδους τινὸς μάζης, τεμάχια ἀντικειμένων ἐξ ἐλέφαντος, καὶ ἀγγεῖα συντετριμμένα. Ἂς συγκρίνῃ τις ταῦτα πρὸς ὅσα ὁ Σλεῖμαν καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἐν Μυκήναις ἀνεκάλυψαν καὶ θὰ ἴδῃ ὅτι εἶναι εὐτελῆ ἀπέναντι ἐκείνων· καὶ ὅμως ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Σλεῖμαν ἀνοιχθέντες τάφοι εἶναι ἁπλούστατοι λάκκοι, ἐν ᾧ οἱ θολωτοὶ εἶναι σπουδαῖα εἰς τὸ εἶδός των κτίρια. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη μεταξὺ τάφου καὶ περιεχομένου προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι οἱ θολωτοὶ εἶναι νεώτεροι τῶν ἄλλων, ἀνήκουσι δὲ εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν, ὡς φαίνεται, δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον ἀναγκαῖον νὰ συμπεριλάβῃ ὁ νεκρὸς ὅσον ἠδύνατο πλειότερα καὶ πολυτιμότερα πράγματα, διὰ νὰ ἦναι ἰσχυρὸς καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ καὶ διὰ νὰ μὴ στερῆται μηδενὸς ἐκεῖ. Δὲν πρέπει, ἐννοεῖται, νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πιθανὸν οἱ τοὺς τάφους τοῦ Μενιδίου καὶ τοῦ Διμηνίου κατασκευάσαντες ἐν γένει νὰ μὴ ἦσαν τόσον πλούσιοι, ὅσον οἱ ἐν τοῖς τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ταφέντες· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ διαφορὰ μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων μένει· διότι ὅπλα π. χ. δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶχον καὶ οἱ τοὺς θολωτοὺς καταλιπόντες, καὶ ὅμως οὐδὲ ἓν τοιοῦτο εὑρέθη μέχρι τοῦδε ἐν αὐτοῖς, ἐν ᾧ ἐν τοῖς τοῦ ἄλλου εἴδους εὑρέθησαν πλεῖστα. Τοῦτο δὲ σημαίνει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀληθῆ πρόοδον ἐν ταῖς περὶ μελλούσης ζωῆς ἰδέαις.

Ἡ κατασκευὴ τῶν θολωτῶν τάφων ὁμοιάζει, ὡς φαίνεται, μὲ τὴν θόλον, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ἀποθήκη. Ὁ προορισμός της οὗτος τοῦ ν' ἀποτελῇ μέρος τῆς κατοικίας, πρέπει νὰ ἦναι καὶ ὁ ἀρχαιότερος. Διότι ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐνδείξεις καὶ ἀναλογίαι παρὰ διαφόροις λαοῖς, ὅτι οἱ τάφοι κατεσκευάζοντο πολλάκις ὅμοιοι ταῖς κατοικίαις, οὐχὶ ὅμως ὅτι καὶ τὸ ἐναντίον συνέβαινεν, ὅτι δηλαδὴ ἠδύναντο οἱ τάφοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὴν οἰκοδομὴν οἰκιῶν· τοῦτο ἄλλως τε εἶναι καὶ τὸ φυσικὸν καὶ ἐξηγεῖται εὐκόλως ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι ἄνθρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι τὴν μετὰ θάνατον κατάστασιν πολὺ διάφορον τῆς παρούσης ζωῆς· κατὰ συνέπειαν κατεσκεύαζον καὶ τοὺς τάφους των πολλάκις ὡς μικρὰς κατοικίας. Εἶναι λοιπὸν λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι Ἕλληνες κατῴκουν ἐν καλύβαις, ὁμοίαις τοῖς θολωτοῖς τάφοις, καλύβαις, αἵτινες βεβαίως δὲν εἶχον οὔτε τὴν στερεότητα οὔτε τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν τάφων ἢ θησαυρῶν, ὡς λέγονται, τοῦ Ἀτρέως καὶ τοῦ Μινύου. Ἦσαν ἁπλούστατα κατεσκευασμέναι ἐκ κλάδων δένδρων εἰς σχῆμα κυψέλης, ἔξωθεν δὲ ἐκαλύπτοντο τοὐλάχιστον μέχρις ὕψους τινὸς ὑπὸ χωμάτων, ὅπως μὴ τὰ ὕδατα εἰσρέωσιν ἐντός. Τὸ ἔδαφος τῶν καλυβῶν ἦτο ἀρκετὰ βαθύτερον τοῦ ἐκτὸς ἐδάφους, τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἔχωσιν αἱ καλύβαι ὕψος ἱκανόν, χωρὶς νὰ ὑπερέχωσι πολὺ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Καὶ ἔπρεπε νὰ μὴ ὑπερέχωσιν αὐτῆς τὸ μὲν ἕνεκα τῶν ἀνέμων, οἵτινες ἄλλως εὐκόλως θὰ κατέρριπτον τὰ ἐλαφρὰ ταῦτα κατασκευάσματα, ἔπειτα ἐν καιρῷ χειμῶνος χάριν τῆς θερμότητος, ἥτις εἰς ὑπόγεια οἰκήματα διατηρεῖται, ὡς γνωστόν, κάλλιον, καὶ τρίτον πιθανῶς ἕνεκα φόβου ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν· διότι ὅσον ὀλιγώτερον ἐξέχει τῆς γῆς ἡ καλύβη, τόσον εὐκολώτερον κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἴπομεν, τὸ ἔδαφος αὐτῆς, κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ εἴσοδός της ἔκειντο βαθύτερα τοῦ λοιποῦ ἐδάφους, διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς αὐτὴν ἔπρεπε νὰ *καταβῇ*, ἡ δὲ κατηβασις ἢ κάθοδος ἀπετελεῖτο ἐκ δρόμου κατηφορικοῦ πρὸς τὴν καλύβην ἐσκαμμένου ἐν τῇ γῇ. Δὲν ἦσαν ἐν χρήσει κλίμακες οὐχὶ ὡς ἄγνωστοι, ἀλλὰ διότι τὸν χειμῶνα ἐν τῇ καλύβῃ διενυκτέρευον καὶ τὰ κτήνη. Ἐὰν λοιπὸν θελήσωμεν νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαιοτάτων ἡμῶν προγόνων, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν αὐτοὺς κατοικοῦντας ἐν καλύβῃ κυκλοτερεῖ καὶ ὑπογείῳ κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς ἣν *καταβαίνει* τις διὰ τῆς καθόδου καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ κυκλικὴ ἑστία, ἥτις θὰ ἦτο κατεσκευασμένη ὡς αἱ τῶν ἡμετέρων χωρικῶν περίπου. Ἐπ' αὐτῆς καίει ἡ πυρὰ τὸν χειμῶνα, περὶ αὐτὴν συνέρχονται τὸ ἑσπέρας τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ἐπ' αὐτῆς βράζει τὸ λιτὸν φαγητόν. Ὁ καπνὸς εἶναι κύριος νὰ εὕρῃ διέξοδον ὅπου θέλει, διότι καπνοδόχος δὲν ὑπάρχει, ἴσως ὁπή τις μόνον ὑπεράνω τῆς θύρας· τὰ παράθυρα ἐπίσης, φαίνεται, ἦσαν ἄγνωστα, τὸ δὲ φῶς καὶ ὁ καθαρὸς ἀὴρ εἰσέρχονται διὰ τῆς αὐτῆς εἰσόδου, δι' ἧς καὶ οἱ ἄνθρωποι. Τὸν χειμῶνα, ὡς εἴπομεν, ἄνθρωποι

καὶ κτήνη ἐν ὁμονοίᾳ διεμοιράζοντο τὸ ὑγρὸν καὶ σκληρὸν ἔδαφος τῆς καλύβης. Τοιαῦται κατοικίαι πλείονες ἀπετέλουν τὰ χωρία, διότι πόλεις τότε ἀκόμη δὲν θὰ ὑπῆρχον, ὁσάκις δὲ ξένος τις ὁδοιπορῶν ἐπλησίαζεν εἴς τι τοιοῦτο χωρίον, βεβαίως θὰ εὑρίσκετο ἐν ἀμφιβολίᾳ, ἐὰν τῷ ὄντι εἶχεν ἐνώπιόν του κατοικίας ἀνθρώπων ἢ μόνον ἀριθμόν τινα γηλόφων μικρῶν. Πόσον χρόνον καὶ ἕως πότε κατῴκουν οἱ Ἕλληνες ἐν τοιαύταις καλύβαις, οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ· πιθανὸν μόνον εἶναι, ὅτι τὰ ὑπόγεια ἐκεῖνα οἰκήματα ἦσαν ἐν χρήσει μᾶλλον, ἐν ὅσῳ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διέτριβεν ἀκόμη εἰς βορειότερα μέρη, ὅπου τὰ ψύχη εἶναι μεγαλείτερα, αἱ δὲ βροχαὶ καὶ αἱ χιόνες ἀφθονώτεραι. Ἀφοῦ ὅμως κατῆλθον εἰς τὴν νῦν Ἑλλάδα, ἐνωρὶς θὰ ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσιν οἰκίας εὐρυχωροτέρας καὶ πρὸ πάντων εὐαερωτέρας· διετήρησαν ὅμως τὸ σχῆμα τῆς παλαιᾶς καλύβης ἐν τοῖς θολωτοῖς τάφοις.

Ὅταν ὅμως κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος συνέβησαν αἱ μετακινήσεις ἐκεῖναι καὶ μεταναστεύσεις τῶν λαῶν, αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Καθόδου τῶν Δωριέων εἰς Πελοπόννησον, τότε ἐπῆλθε, φαίνεται, γενικὴ ἀναστάτωσις καὶ εἰς ὅλον τὸν βίον ἐν Ἑλλάδι. Αἱ παλαιαὶ μοναρχικαὶ δυναστεῖαι κατελύθησαν, νέαι δὲ πολιτεῖαι ἀνεφύησαν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο μὲν ἀκόμη βασιλεῖς, ἀλλ' οἱ βασιλεῖς οὗτοι δὲν εἶχον τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῶν προτέρων. Ἔπειτα ἕνεκα τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων καὶ ἄλλων φυλῶν καὶ ἕνεκα τῶν ἐκ τούτων προελθόντων πολλῶν καὶ μακροχρονίων πολέμων, πᾶσαι αἱ δυνάμεις τοῦ ἔθνους εἶχον ἐξαντληθῆ, ὁ πλοῦτος τῆς χώρας εἶχε καταστραφῆ καὶ αἱ τέχναι ἐντελῶς παραμεληθῆ. Μήτε βασιλεῖς λοιπὸν μήτε ἰδιῶται ἦσαν πλέον εἰς θέσιν νὰ κατασκευάζωσι κτίρια δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα τῆς προγενεστέρας ἐποχῆς. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων, ἴσως δὲ καὶ ἕνεκα ἄλλων ἀγνώστων ἡμῖν, οἱ θολωτοὶ τάφοι, οἵτινες πάντοτε εἶναι λίαν δαπανηροί, βαθμηδὸν ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ *τύμβων*, οἵτινες μόνον ἐξωτερικῶς ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς θολωτούς, διότι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἔχουσι τὸ σχῆμα λόφου. Εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν μόνον οἱ τύμβοι ἦσαν, ὡς φαίνεται, ἐν χρήσει, περιγράφει δὲ ὁ Ὅμηρος ἀκριβέστατα δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν. Τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ κατετίθεντο ἐντὸς ἀγγείου ἐν λάκκῳ βαθεῖ, περὶξ τοῦ ὁποίου ἐσχημάτιζον κύκλον διὰ λίθων ἢ καὶ ἔκτιζον ἐνίοτε τειχίον χαμηλὸν κυκλοτερές, ἐντὸς δ' αὐτοῦ τοῦ κύκλου συνεσώρευον ἔπειτα χῶμα καὶ οὕτω ἀπετελεῖτο γήλοφος μέγας ἢ μικρὸς ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ νεκροῦ.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν τάφων ἐξηκολούθησεν ὂν ἐν χρήσει καὶ καθ' ὅλας τὰς μετὰ ταῦτα ἐποχάς, μόνον ὅτι αἱ διαστάσεις τοῦ τύμβου βραδύτερον περιωρίσθησαν, ὁ δὲ ἐκ λίθων κύκλος συνήθως παρελείπετο, τὸ ὄνομα ὅμως ἔμεινεν, ἐλέγοντο δὲ πολλάκις τύμβοι καὶ τάφοι μόλις ἐξέχοντες τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

(Ἕπεται συνέχεια).

Χρ. Τσουντας.

Ο ΕΜΠΡΗΣΤΗΣ

(Μυθιστορία Ἠλ. Βερτέ.—Μετάφρασις Α. Β.)

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Ὑπεραναβὰς διὰ προχείρου κλίμακος τοὺς πρώτους λίθους, ἠναγκάσθη κατόπιν ν' ἀναρριχηθῇ ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς μεγάλους ἐκείνους ὄγκους, οἵτινες πολλάκις ἀπεῖχον ἀλλήλων. Ἦτο δὲ τοσοῦτον εὐσταλὴς καὶ ῥωμαλέος, ὥστε μὲ ὅλην τὴν βαρεῖαν συσκευὴν ἣν ἐφόρει, ἀνέβαινεν ἀπὸ λίθου εἰς λίθον μετὰ θαυμαστῆς ἀληθῶς εὐκολίας. Κάτω εἶχε διακοπῆ πᾶσα ἐργασία, καὶ πάντες ἐσίγων, ἀτενίζοντες ἐπὶ τὸν τολμηρὸν νέον καὶ ἀσθμαίνοντες ἐξ ἀγωνίας.

Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του, οὐδ' ἐφαίνετο ἀναλογιζόμενος τὴν ἀγωνίαν ἣν προεκάλει. Πολλάκις ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ τὸ σχοινίον καὶ τὴν ἁρπάγην, ὅπως ὑπερβῇ προσκόμματά τινα, φαινόμενα ἀνυπέρβατα. Πάντοτε δέ, ὁσάκις ἐνόμιζεν ὅτι δυσκολία τις τὸν ἀνεχαίτιζε, κατώρθωνε νὰ τὴν ὑπερβῇ. Προὐχώρει ἀδιακόπως καὶ ἀναβαίνων ὁλονέν, καὶ τοι βραδέως, ἔφθασεν τέλος εἰς τὴν κορυφὴν τῆς οἰκοδομῆς.

Ἅμα ὡς ἐπάτησε τὴν τελευταίαν λιθίνην βαθμίδα, παταγώδεις ἀνευφημίαι καὶ ζητωκραυγαὶ φρενητιώδεις ἐχαιρέτισαν τὴν ἐπιτυχίαν του. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδ' ἐστράφη κἂν νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς θεατὰς διὰ τὴν ἐγκαρδίωσιν ταύτην.

Ἄλλως τε καὶ ὑπελείπετο τὸ κινδυνωδέστερον μέρος τοῦ ἔργου του. Ἔπρεπεν ἤδη, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν Ἕκτορα Λοβεδύ, νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τοίχου στενοῦ ἀπότομον ἔχοντος κλίσιν, πλήρους ἡμικαύστων συντριμμάτων καὶ περιβαλλομένου πολλάκις ὑπὸ πυκνοτάτων στροβίλων καπνοῦ.

Ἐξηγέρθη λοιπὸν καὶ πάλιν ἡ ἀγωνία τῶν θεατῶν καὶ ἡ σιγὴ κατέστη ἔτι βαθυτέρα ἢ πρότερον. Ὁ Νοέλ, ὄρθιος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, διεγράφετο ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὃν διέλαμπον ἤδη τὰ φῶτα τῆς πρωΐας.

Μετά τινας στιγμὰς ἀκινησίας, καθ' ἃς περιεσκόπησεν ἴσως τὰς ὑπολειπομένας δυσχερείας, ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὅστις καεὶς πολλαχοῦ κατέρρεεν· εἶτα δὲ διὰ μικροῦ πελέκεως ὃν εἶχε συμπεριλάβει ἤρχισε νὰ σκάπτῃ ἐν τῷ τοίχῳ εἶδος τι βαθμίδων, δι' ὧν κατώρθου νὰ προβαίνῃ ὑψηλότερον. Ἡ βραδεῖα καὶ κοπιώδης αὐτὴ ἐργασία προὐκάλει ἐνίοτε ἀποκτίσεις μερῶν τινων τοῦ τοίχου, καὶ λίθοι μεγάλοι κατεκρημνίζοντο ἑκατέρωθεν εἰς τὸ βάραθρον. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ καπνὸς περιέβαλλε τὸν Νοέλ, καὶ τὸν ἠνάγκαζε νὰ μένῃ πρηνής, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τοῦ τοίχου. Ἀλλ' ἅμα διαλυομένων τῶν καπνῶν ἀνεφαίνετο πάλιν ὀρθούμενος καὶ ἐπαναλαμβάνων τὸ ἔργον αὐτοῦ μετὰ ζέσεως, ἐπιμονῆς, καὶ περιφρονήσεως τοῦ κινδύνου ἀξίων θαυμασμοῦ.

Ἐνῷ δ' ἐκεῖνος εἵρπεν ἐπὶ τοῦ κινδυνώδους ἐκείνου ἀετώματος, ὅπου τὸ ἐλάχιστον ὀλίσθημα ἠδύνατο νὰ φέρῃ θανάσιμον πτῶσιν, οἱ δύο του φίλοι τὸν ἐθεώρουν κάτωθεν ἐν αὐξούσῃ ἀμηχανίᾳ. Ὁ Γριβὲ ἦτο κάτωχρος· τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἔσταζεν ἱδρῶτα καὶ ἡ καρδία του ἐπάλλετο βιαίως. Ἔλεγε δὲ καθ' ἑαυτόν:

— Δὲν ἔκαμα καλὰ νὰ τὸν παρακινήσω... Καλλίτερα νἄμενε ὁ ἄλλος ἐκεῖ ποῦ εἶνε... Τώρα, ἂν πέσῃ ὁ κ. Νοέλ, θὰ σταθῶ ἀποκάτω νὰ μὲ πλακώσῃ.

Ὁ Ἰωάννης Ρεβοῦ εἶχε γονυπετήσει, ἅμα ὡς ὁ Νοὲλ προὐχώρησεν ἐπὶ τῆς κλιτύος, καὶ ἐψιθύριζε σιγαλῇ τῇ φωνῇ προσευχὴν διακοπτομένην ὑπὸ λυγμῶν.

Δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ κυττάζῃ ὑψηλά, ὅτε νέα τῶν παρισταμένων κραυγὴ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ εὔτολμος νέος εἶχε φθάσει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀετώματος. Τὸν εἶδε δὲ ἀληθῶς ὁ ἀσπαλακοθήρας, θαρρήσας τέλος ν' ἀναβλέψῃ, ἱστάμενον ἐπὶ τοῦ γείσου ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ Ἕκτωρ Λοβεδύ.

Ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε τὴν φορὰν ταύτην ν' ἀνευφημήσῃ. Πάντες κατενόουν πόσον κρίσιμος ἦτο ἡ θέσις τῶν δύο ἐκείνων ἀνθρώπων, εὑρισκομένων ἐπὶ ἐδάφους ὀλίγων ποδῶν, εἰς τρομερὸν ὕψος, ἐν μέσῳ καιόντων συντριμμάτων καὶ πνιγηρῶν καπνῶν,... καὶ ἀνέμενον.

Τὴν στιγμὴν αὐτήν, καθ' ἣν ἕκαστον δευτερόλεπτον ἦτο πολύτιμον, ὁ Ἕκτωρ καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἤρχετο νὰ τὸν σώσῃ, ἔμενον ἀκίνητοι. Ἐφαίνοντο ζωηρῶς συνομιλοῦντες ἀλλ' οὐδόλως παρεσκευάζοντο εἰς κατάβασιν. Ὁ χρόνος παρῆρχετο, ἀλλ' ἡ στάσις αὐτῶν δὲν μετεβάλλετο.

Ἡ παράδοξος αὐτὴ ἀδράνεια ἐξέπληξε κατ' ἀρχὰς τοὺς θεατάς, εἶτα δὲ τοὺς ἀνησύχησε.

— Μὰ τί κάμνει λοιπὸν ὁ Νοέλ; εἶπεν ὁ δήμαρχος. Ἀνέβη ἐκεῖ ἐπάνω μὲ τόσους κινδύνους μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Ἕκτορα Λοβεδύ:

— Ἴσως, εἶπεν ὁ Περρέν, ἀνεφύη καμμία νέα ἀνυπέρβλητος δυσκολία.

— Δὲν εἶνε ἀδύνατον.

Οἱ δύο φίλοι τοῦ Νοέλ, ἐκπλαγέντες ἐπίσης καὶ ἀνησυχήσαντες, ἀνεκοίνωσαν ταπεινῇ τῇ φωνῇ πρὸς ἀλλήλους τὰς σκέψεις των περὶ τῆς ἀκατανοήτου ἐκείνης συνομιλίας.

Ἰδοὺ δὲ τί συνέβαινεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πύργου Βλινύ.

Ὁ Ἕκτωρ, καίτοι ἐκλελυμένος τὰς δυνάμεις, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀντιληφθῇ τῶν ἀγώνων, οὓς κατέβαλλον ὅπως φθάσωσι μέχρις αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἔβλεπεν μὲν ἀπὸ τῆς θέσεώς του τὸν ἐρχόμενον εἰς σωτηρίαν του, ἤκουεν ὅμως αὐτὸν κορυφοτομοῦντα τὸν τοῖχον κ' ἐμάντευεν, ἐκ τοῦ προσεγγίζοντος κρότου, ὅτι προεχώρει ταχέως. Τέλος κύψας νὰ ἰδῇ παρετήρησεν αἴφνης ἐγγύς του τὸ γλυκὺ κ' εὐμενὲς πρόσωπον τοῦ Νοέλ Λετελιέ.

Μόλις δὲ τὸν ἀνεγνώρισεν ὁ Ἕκτωρ κ' ἐξηλείφθη παραυτὰ ἡ ἔκφρασις τῆς ἐλπίδος καὶ χαρᾶς, ἥτις ἔλαμπεν ἤδη ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Ὠπισθοχώρησεν ἀμέσως, καὶ ἀπέστρεψεν ἀγρίως τὸ πρόσωπον.

Ἀλλ' ὁ Νοὲλ δὲν παρετήρησεν ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ παρατηρήσῃ τὸ ἐχθρικὸν ἐκεῖνο ἦθος.

— Θάρρος! κύριε Λοβεδύ, εἶπε φιλικῶς, θὰ σᾶς βγάλω ἀπὸ τὴν δυσάρεστον αὐτὴν θέσιν.

Ἀφοῦ δὲ ἀνέπνευσε μικρόν, ἔρριψε βλέμμα πλῆρες οἴκτου καὶ περιεργείας ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον ἐχθρόν του.

Ὁ Ἕκτωρ εἶχε ἠλλοιωμένην τὴν μορφὴν κ' ἐρυθροὺς τοὺς ὀφθαλμούς· ἡ κόμη του καὶ τὸ γένειόν του ἦσαν ἠμικαῆ· τὰ ἐνδύματά του, καταμέλανα, ἔπιπτον εἰς ῥάκη· πολλοὶ δὲ μώλωπες ἔστιζον τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπόν του.

Τὸ κτιστὸν ἐκεῖνο γείσωμα ὅπου εἶχε καταφύγει, κατὰ τὴν σύμπτωσιν τῆς καπνοδόχης καὶ τοῦ τοίχου, ἦτο τοσοῦτῳ στενόν, ὥστε ἠναγκάζετο νὰ μένῃ ὀκλαδὸν καθήμενος, ἡ ἐλαχίστη δὲ ἀπρόσεκτος κίνησις θὰ ἤρκει νὰ τὸν κρημνίσῃ εἰς τὴν ἄβυσσον. Εὑρίσκετο ἐν τούτοις ἀπὸ πολλῶν ἤδη ὡρῶν εἰς τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην θέσιν, κ' ἐφαίνετο ἀποβαλὼν τὰς τε δυνάμεις καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Ἐνῷ δὲ ὁ Νοὲλ παρετήρει ὅ,τι ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ, ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος. Κρατούμενος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ τοίχου, ὅπου εἶχεν ἀνασκάψει δύο μικρὰς κοιλότητας, ἐστερεῖτο πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἧς εἶχεν ἀνάγκην κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην. Οὐχ ἧττον μόνον τὸν Ἕκτορα ἐσυλλογίζετο.

— Θεέ μου! κύριε Λοβεδύ, ὑπέλαβε, πῶς ἤλθατε αὐτοῦ;

— Δὲν ἠξεύρω, ἀπήντησεν ὁ Ἕκτωρ ἀπο-

τόμως. Ἴσως ἀνέβην ἀπὸ τὴν καπνοδόχην..., ὡς καπνοδοχοκαθαριστής. Δὲν εἶνε ἀστεῖον ; Καπνοδοχοκαθαριστής !

Καὶ διερράγη εἰς ἀπαίσιον γέλωτα.

Ὁ Νοὲλ ὑπέθετεν ὅτι βίαιαι συγκινήσεις εἶχον ταράξει τὴν διάνοιαν τοῦ ταλαιπώρου νέου, καὶ ἴσως δὲν ἦτο ἄτοπος ἡ ὑπόθεσις αὕτη. Ὑπέλαβεν οὐχ ἧττον προσηνῶς :

— Ἂς εἶνε ! ἀδιάφορον πῶς εἴσθε αὐτοῦ· τὸ σπουδαῖον εἶνε νὰ βγῆτε ἀπ' αὐτοῦ καὶ τοῦτο μόνον συλλογίζομαι. Ἔφερα σχοινία καὶ ἁρπάγας . . . σταθῆτε νὰ ἑτοιμάσω . . .

— Ἀφῆτέ με ἥσυχον, δὲν θέλω τίποτε ἀπὸ σας, διέκοψεν ὁ Ἕκτωρ διὰ φωνῆς πλήρους ὀργῆς καὶ μίσους. Ἔρχεσθ' ἐδῶ νὰ δείξετε τὸν ἡρωϊσμόν σας, μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀνταμειφθῆτε ἀργότερα. Εὑρῆτε ἄλλο μέσον νὰ δείξετε τὴν μεγαλοθυμίαν σας.., καὶ τὴν γυμναστικήν σας. Ἐγὼ προτιμῶ νὰ πέσω εἰς αὐτὴν τὴν κάμινον παρὰ νὰ δεχθῶ τὴν συνδρομήν σας.... Μὴ μὲ πλησιάζετε . . . μὴ μ' ἐγγίζετε . . . Ἂν θέλω νὰ ζήσω, εἶνε μόνον διὰ νὰ σᾶς ἐκδικηθῶ !

Ὁ Νοὲλ ἐπείθετο ἐπὶ μᾶλλον, ὅτι ὁ Ἕκτωρ παρελήρει, ἀλλ' ἐνέτεινε τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀγαθότητά του.

— Ἐλᾶτε, κύριε Λοβεδύ, ἀπήντησεν, ἀφήσατε αὐτὰς τὰς ἰδέας. Ὅταν καταβῶμεν κάτω, δὲν θὰ συλλογισθῶ, βεβαιωθῆτε, νὰ σᾶς ἐπιβάλω εὐγνωμοσύνην, καὶ μονομαχοῦμεν, ἂν πάντοτε τὸ ἐπιθυμεῖτε . . . Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀφῆτε νὰ δοκιμάσω νὰ σᾶς σώσω,.. πρᾶγμα ὄχι πολὺ εὔκολον σᾶς βεβαιῶ.

— Ὄχι ! ὄχι ! μὴ μὲ ἐγγίζετε, σᾶς τὸ ἀπαγορεύω ! ὑπέλαβεν ἔτι βιαιότερον ὁ Ἕκτωρ· ἂν μ' ἐγγίσετε, θὰ σᾶς ἁρπάσω καὶ θὰ πέσωμεν μαζὴ εἰς τὰς φλόγας . . τοιουτοτρόπως θὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀποθνήσκομεν ὁμοῦ.

Ὁ Νοὲλ ἐτρόμαξε τὸ ἀδάμαστον ἐκεῖνο μῖσος. Ὁ Λοβεδὺ ἐσφάδαζεν ἐπὶ τοῦ στενοῦ γεισώματος, ὡς ἂν ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν του.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ λόγος τῆς ἀδρανείας, ἥτις ἐξέπληττε τοὺς θεατάς.

Ὁ Νοὲλ διετέλει ἐν φοβερᾷ ἀμηχανίᾳ· τί νὰ πράξῃ ; πῶς νὰ καταβάλῃ τὴν τυφλὴν ἐκείνην ἐπιμονήν ; Ν' ἀσκήσῃ βίαν ἦτο ἀδύνατον, διότι ἡ ἐλαχίστη ἀντίστασις ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν πτῶσιν τῶν δύο ἀντιπάλων. Κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὴν πειθὼ καὶ τὰς παρακλήσεις, . . προέβη μέχρις ἱκεσίας· ἀλλ' ὁ Ἕκτωρ ἔμενεν ἄκαμπτος, καὶ ἀπήντα μόνον διὰ συντόμων καὶ προσβλητικῶν λόγων.

Ἤρχιζεν ἤδη νὰ σκέπτεται, ἂν δὲν θὰ ἠναγκάζετο τέλος νὰ καταβῇ χωρὶς νὰ συντελέσῃ τὸ σωτήριον ἔργον του, ὅτε παρετήρησεν αἰφνίδιον μεταβολὴν τοῦ μετ' αὐτοῦ διαλεγομένου. Ὁ Ἕκτωρ κατέστη ὠχρότερος, οἱ ὀφθαλμοί του ἐκλείσθησαν, καὶ ἡ κεφαλή του ἐταλαντεύθη ἐπὶ τῶν ὤμων του· τέλος ἀνετράπη πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ὄγκου τῆς καπνοδόχης, ἔμεινεν ἀκίνητος. Οἱ κόποι καὶ αἱ συγκινήσεις τῆς φλογερᾶς ἐκείνης νυκτὸς εἶχον ἐντελῶς ἐξασθενήσει αὐτόν, ἡ δὲ ὀργὴ ἐξήντλησε τέλος τὰς δυνάμεις του. Ἦτο λιπόθυμος.

Ὅτε ὁ Νοὲλ τὸ παρετήρησεν, ἐβεβαιώθη ἐν πρώτοις, ὅτι ὁ Ἕκτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ πέσῃ· εἶτα δέ, ἀναζητήσας ἐν τῷ θυλακίῳ του τὸ φλασκίον τοῦ Γριβέ, ὅπερ περιεῖχε ῥακήν, διενοήθη νὰ σταλάξῃ εἰς τὸ στόμα του ὀλίγας σταγόνας· ἀλλ' εὐθὺς μετέβαλε σκέψιν.

— Τί ἤθελα νὰ κάμω ! διενοήθη· ἂν ἐπαναλάβῃ τὰς αἰσθήσεις του, δὲν θὰ θελήσῃ πάλιν τὴν βοήθειάν μου. Ἡ θεία πρόνοια μοῦ τὴν ἔστειλε αὐτὴν τὴν λιποθυμίαν . . . τώρα εἰμπορῶ νὰ τὸν σώσω χωρὶς νὰ θέλῃ . . . τὸν μεταχειρίζομαι ὡς δέμα . . . καὶ εἶναι ἀσφαλέστερον.

Κρύψας δὲ πάλιν τὸ φλασκίον του, ἐξετύλιξε τὸ περὶ τὸ σῶμά του σχοινίον καὶ παρεσκευάσθη πρὸς τὸ δυσχερὲς ἔργον.

Ὁ τοῖχος τῆς καπνοδόχου εἶχεν ἐξωτερικῶς, ὡς πολλαχοῦ συμβαίνει, ῥάβδους σιδηρᾶς, ἐμπεπηγμένας πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ καθαρισμοῦ της, δι' αὐτῶν δὲ βεβαίως εἶχε καταβῆ ὁ Ἕκτωρ ἐπὶ τῆς στέγης. Ὁ Νοὲλ ἐβεβαιώθη ἂν ἦσαν ἱκανῶς στερεαί, εἶτα δὲ τυλίξας τὸ ἓν ἄκρον τοῦ χονδροῦ του σχοινίου πέριξ τινῶν ἐξ αὐτῶν, τὸ ἐστερέωσεν οὕτως ὥστε νὰ κρατήσῃ ἀκινδύνως μέγα βάρος.

Τότε δὲ ἠσχολήθη περὶ τὸν Ἕκτορα. Λαβὼν σχοινίον λεπτόν, τοῦ ἔδεσε προσεκτικῶς χεῖρας καὶ πόδας, ἵνα μὴ τυχὸν κινηθῇ, ἂν ἀνέκτα τὰς αἰσθήσεις του, καὶ παραλύσῃ δι' ἀτάκτων κινήσεων τὴν ἐνέργειάν του. Εἶτα δὲ ἔδεσε τὸ χονδρὸν σχοινίον ὑπὸ τὰς μασχάλας του, οὕτως ὥστε καταφερόμενος ὁ ταλαίπωρος Ἕκτωρ νὰ ἔχῃ πάντοτε κάτω τοὺς πόδας.

Ἐπρόκειτο τώρα νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ὀλισθήσῃ κάτω τοῦ τοίχου ἐκείνου τοῦ ἔχοντος ὀγδοήκοντα ποδῶν ὕψος, ἀποφεύγων ἐπικινδύνως προστριβὰς καὶ ἀποτόμους κλονισμούς· τοῦτο δὲ ἦτο τὸ δυσχερέστατον μέρος τοῦ ἔργου. Εὐτυχῶς ἐκ τῆς καταπεσούσης στέγης ὑπελείπετο τεμάχιον δοκοῦ ἐντετειχισμένου, καὶ ὁ Νοὲλ ἐτύλιξε δὶς περὶ αὐτὴν τὸ φέρον τὸν Ἕκτορα σχοινίον, ἵνα τὴν μεταχειρισθῇ οὕτω ὡς χαλινόν. Ἐγίνετο δὲ πᾶσα κίνησίς του τόσον δεξιά, ἄνετος καὶ ἀσφαλής, ὥστε μετὰ θάρρους προσέβλεπον αὐτὸν οἱ θεαταί. Περιεπάτει ἐπὶ τοῦ στενοῦ γεισώματος τοσοῦτον ἡσύχως καὶ ἀδιαφόρως ὡς ἂν εὑρίσκετο ἐπὶ τακτικοῦ ἰκριώματος, ἡ θαυμαστή του δὲ περίνοια προέβλεπε πᾶν ἐμπόδιον καὶ προελάμβανε πάντα κίνδυνον.

Ἐπέστη τέλος ἡ στιγμή. Ὁ Νοὲλ εἶχε νὰ λάβῃ τὸν Ἕκτορα εἰς τὰς ἀγκάλας του, νὰ τὸν φέρῃ ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τοῦ τοίχου καὶ ν' ἀπολύσῃ σιγὰ τὸ σχοινίον. Ἂν ὁ Ἕκτωρ ἐπ' ἐλάχιστον ἐκινεῖτο κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, κατεκρημνίζοντο ἀμφότεροι· ἔμενεν ὅμως ἀναίσθητος καὶ ἀδρανὴς ὄγκος.

Μόνον δὲ ὅτε ὁ Νοὲλ, μετὰ λεπτομερεστάτας προφυλάξεις, ὤθησεν αὐτὸν ἔξω τοῦ τοίχου, ἀνεζωογονήθη ὁ Ἕκτωρ. Ὁ κλονισμὸς ἐξήγειρεν ἐν αὐτῷ τὸ ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἔμφυτον αἴσθημα· ἔβαλε κραυγὴν ὀξεῖαν, σπαρακτικήν, πενθίμου κλαγγῆς, εἰς ἣν ἀνταπεκρίθη κάτωθεν ὁ ὑπόκωφος καὶ παρετεταμένος βόμβος τῶν θεατῶν.

Ἀλλ' ὁ Νοὲλ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ βλέπῃ τί συνέβαινε. Μόλις ὁ Ἕκτωρ εἶχε ῥιφθῆ εἰς τὸ κενόν, καὶ ὁ σωτὴρ αὐτοῦ ἔκλινεν ὀπίσω, ἐκτείνων χεῖρας καὶ πόδας ὅπως ἀναστείλῃ τὸ ταχέως ἐκτυλισσόμενον σχοινίον. Ἐχρειάσθη πᾶσαν τῶν σιδηρῶν αὐτοῦ μυώνων τὴν δύναμιν ὅπως καταστήσῃ ἤρεμον καὶ ὁμαλὴν τὴν κίνησίν του, εὐκόλως δέ τις ἐννοεῖ πόσον τὸ πρᾶγμα ἦτο δύσκολον, ὅταν ἀναλογισθῇ ὅτι ὁ Νοὲλ ἵστατο ἐπὶ ἐδάφους ὀλίγων μόλις ποδῶν καὶ οὐδὲν εἶχε στήριγμα.

Ὅτε ὅμως τὸ τρίτον περίπου τοῦ σχοινίου ἐξετυλίχθη, ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται ὅτι τὸ φορτίον ἀπέβαινεν ἀφορήτως βαρύ. Προσεπάθησε καὶ πάλιν νὰ βραδύνῃ τὴν κίνησίν του, ἀλλ' ἡ στενόχωρος θέσις του παρέλυε πᾶσαν αὐτοῦ προσπάθειαν, καὶ ἦλθε τέλος στιγμὴ καθ' ἣν τὸ σχοινίον ἐξέφυγε τῶν χειρῶν του, αἵτινες ἦσαν πλήρεις μωλώπων, καὶ τοσοῦτον ἀστραπιαίως ἀνειλίχθη, ὥστ' ἔλεγέ τις ὅτι ἤθελεν ἀνάψει. Συγχρόνως δὲ παρατεταμέναι ἠκούσθησαν φωναί, ὡς ἀγγέλλουσαι κίνδυνον.

Ὁ Νοὲλ ἐκ τῆς θέσεώς του ἐξηκολούθει μὴ βλέπων τίποτε· τέλος μετά τινα δευτερόλεπτα τὸ σχοινίον ἐκλονίσθη κ' ἔμεινεν ἀκίνητον· εἶχεν ἀνελιχθῇ ὁλόκληρον. Αἱ κραυγαὶ τῶν θεατῶν ηὔξησαν, ἀλλ' εἶχον διάφορον τὸν χαρακτῆρα.

Τί εἶχε συμβῆ ; Ὁ Νοὲλ ἔκυψε τρέμων ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τοῦ τοίχου καὶ ἐθεώρησε κάτω. Παρετήρησε δ' εὐχαρίστως, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ σχοινίον εὑρέθη βραχύ, ὁ Ἕκτωρ μωλωπισθεὶς μὲν ὀλίγον ἀλλ' ἀβλαβὴς καὶ σῶος ἐκρέματο δώδεκα περίπου πόδας ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, καὶ ὅτι ἡτοιμάζοντο ἤδη κλίμακες, ὅπως τὸν καταβιβάσωσιν. Εἶχε σωθῆ.

Νέα μετ' ὀλίγον καὶ πάνδημα χειροκροτήματα ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸ εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα. Ἐκτελέσας ὅμως τὴν ἡρωϊκήν του πρᾶξιν, ἠσθάνθη καὶ αὐτὸς τὰς συνεπείας τῶν φοβερῶν του κόπων καὶ βιαίων συγκινήσεων, καὶ κατεκλίθη ἐπὶ τοῦ γείσου ἐκλελυμένας σχεδὸν τὰς δυνάμεις ὅσον καὶ ὁ Λοβεδύ.

Ἡ ἀδράνειά του αὕτη ἐξήγειρε καὶ πάλιν τοὺς φόβους τῶν πρὸ μικροῦ θαυμαστῶν του· ἀλλὰ τῆς ῥωμαλέας ἐκείνης κράσεως δὲν ἦσαν μακραὶ αἱ ἀδυναμίαι. Μετὰ μικρὸν ἀνεζωογονήθη, καὶ ὀλίγαι σταγόνες τῆς φιάλης τοῦ Γριβὲ ἀπέδωκαν αὐτῷ πᾶσάν του τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀταραξίαν.

Δὲν ἔσπευσε ὅμως νὰ ἀποπειραθῇ καὶ αὐτὸς τῆς καταβάσεως, καὶ ἠρκέσθη μόνον νὰ καθησυχάσῃ τοὺς θεωμένους. Τέλος δέ, βέβαιος περὶ ἑαυτοῦ, ἐτύλιξε τὰς χεῖράς του διὰ τοῦ μανδηλίου του, ἵνα μὴ σχισθῶσιν ἐκ τῆς τριβῆς, καὶ δράξας τὸ σχοινίον ὠλίσθησε κάτω.

Μετά τινας στιγμὰς ἦτο ἐν μέσῳ τῶν φίλων του.

Ἐνῷ δὲ ἔκειτο ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῶν χόρτων, ἐγγὺς τοῦ Ἕκτορος, ὁ Γριβὲ εἶπεν εἰς τὸν ἐκ τῆς χαρᾶς του κλαίοντα ἀσπαλακοθήραν :

— Δὲν σοῦ φαίνεται, Γιάννη, ὅτι ἠμπορῶ ν' ἀναπαύσω τὴν συνείδησίν μου τώρα ποῦ ὁ Κ. Λοβεδὺ δὲν καταλαμβάνει τίποτε ; Νὰ τοῦ δώσω κ' ἐγώ, νὰ εἰποῦμε, δύο, τρεῖς . . . ἔτσι ἐλαφρὰ ἐλαφρά . . . Αὐτὸς δὲν θὰ τὸ νοήσῃ, κ' ἐγὼ ἱκανοποιοῦμαι . . .

—Κύτταξε μὴ τὸ κάμῃς, Γριβέ.

— Γιατί ;.. ἐλαφρά, ἐλαφρά . . . σοῦ λέγω.

— Θὰ δυσαρεστηθῇ ὁ Κ. Νοέλ.

Ὁ ὀδοστάτης ἐσκέφθη μικρὸν καὶ εἶπε τέλος :

— Μπορεῖ ! μὰ τότε λοιπὸν πότε θὰ τῆς ξοφλήσω ἐγὼ τῆς ξυλιαίς μου;

ΚΖ'

Τὸ Πρεσβυτέριον.

Ἡ πυρκαϊὰ τοῦ πύργου καὶ τὰ πρὸ αὐτῆς καὶ τὰ μετ' αὐτὴν δραματικὰ γεγονότα πολλὰς ἡμέρας πολυτρόπως ἐσχολιάζοντο. Ἐπανηγυρίζετο δὲ ἰδίως ἡ γενναιότης, ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Νοὲλ Λετελιέ, καὶ οἱ ἔπαινοί του ἐφέροντο διὰ τῶν στομάτων. Ὁ δήμαρχος τῆς Βωβραί, καὶ ὁ κυριώτατος τῶν δημοσίων λειτουργῶν τῆς ἐπαρχίας εἶχον συσκεφθῆ ὅπως ἀποστείλωσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν νέαν αἴτησιν περὶ ἠθικῆς ἀμοιβῆς· ἐγίνετο δὲ λόγος περὶ χρυσοῦ ἀριστείου, περὶ τοῦ βραβείου Μοντυόν, καὶ περὶ παρασήμων ἔτι. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐπειδὴ τὸ μυστικὸν πάθος τοῦ νέου τεχνίτου πρὸς τὴν δεσποινίδα Δυχαμὲλ εἶχε κοινολογηθῇ, ἄγνωστον παρὰ τίνος, καὶ οὐδεὶς ἀμφέβαλλεν ὅτι καὶ ἡ νεᾶνις τὸ συνεμερίζετο, λόγος ἐγίνετο πολὺς περὶ τοῦ γάμου των ὡς περὶ προσεχοῦς γεγονότος. Ἐκτὸς δέ τινων φθονερῶν πάντες ἐπεδοκίμαζον ἕνωσιν, ἐκ τοιούτων πηγάζουσαν ὡραίων καὶ εὐγενῶν ἀφορμῶν.

Ἀλλ' ἴσως ὅμως ἠπατᾶτο περὶ τούτου ἡ κοινὴ γνώμη, ὡς πολλάκις συμβαίνει, οὐδ' ἦσαν ἴσως τὰ πράγματα τοσοῦτον προχωρημένα ὅσον ὑπετίθετο. Πολλαὶ εἶχον παρέλθει ἡμέραι ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Βλινύ, χωρὶς ὁ Νοὲλ νὰ λάβῃ τὸ ἐλάχιστον ἐνθυμήσεως δεῖγμα παρὰ τῶν κυριῶν Δυχαμὲλ ἢ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ συμβολαιογράφου Περρέν. Τίς ὁ λόγος τῆς παραδόξου ταύτης προφυλάξεως ; Ὁ Νοὲλ ὑπέθεσε τέλος, ὅτι ἀνέμενον τὴν ἐπίσκεψίν του, καὶ ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ προσήκοντος. Διὰ τοῦτο δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπεφάσισε, μετὰ πολλοὺς δισταγμούς, νὰ μεταβῇ εἰς τοῦ Περρέν.

Ὅτε παρῆλθε πρὸ τῆς αἰθούσης, ὅπου ἦσαν οἱ γραφεῖς συνηγμένοι, ἐνόμισεν, ὅτι οἱ νέοι ἐκεῖνοι τὸν ἐθεώρουν μετά τινος περιεργείας, καὶ οἴκτου σχεδόν. Ἀποταθεὶς εἴς τινα ὑπηρέτην, ἐζήτησε νὰ ἰδῇ τὰς κυρίας Δυχαμέλ, καὶ ὁ ὑπηρέτης ἀπῆλθε νὰ τὰς εἰδοποιήσῃ. Ἀλλ' ἐπέστρεψεν οὗτος μετά τινας στιγμὰς καὶ ἀνήγγειλε στενοχωρούμενος ὅτι αἱ κυρίαι δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν δεχθῶσιν. Ὁ Νοὲλ ἐζήτησε τὸν συμβολαιογράφον ὃν εἶχε ἰδεῖ ἐν τῷ γραφείῳ του παρερχόμενος· ἀλλ' ὁ ὑπηρέτης, ἐκπεμφθεὶς πάλιν, ἐπανῆλθε ταχέως λέγων ὅτι ὁ κ. Περρὲν εἶχεν ἐξέλθει.

Ὁ Νοὲλ, τοσοῦτον γενναῖος ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, εἶχεν ἔκτακτον δειλίαν κατὰ τὰς κοινὰς σχέσεις τοῦ βίου καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιμείνῃ. Ἐνῷ δὲ κατηφὴς ἀπήρχετο, διηνοίχθη τοῦ γραφείου ἡ θύρα, καὶ ὁ γραφεὺς Μυσσώ, ὅστις εἶχε χρησιμεύσει ὡς μάρτυς του, τῷ εἶπε ταχέως :

— Τὰ πράγματα δὲν πηγαίνουν καλά !

Ἔθηκε δὲ ἀμέσως τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὰ χείλη του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον.

Ὁ Νοὲλ ἐπέστρεψε κατάπληκτος οἴκαδε.

— Ἀναμφιβόλως, διενοεῖτο καθ' ὁδόν, ἡ δεσποινὶς Ἀδριανὴ δὲν μ' ἐσυγχώρησε διὰ τὴν ἀντίστασίν μου, ὅταν ἤθελε νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ μονομαχήσω μὲ τὸν Ἕκτορα Λοβεδύ, καὶ εἶνε ἀκόμη ὀργισμένη ἐναντίον μου... Ἴσως ἔμαθον αἱ κυρίαι αὐταὶ τὰς φήμας αἱ ὁποῖαι κυκλοφοροῦν εἰς τὴν πόλιν χωρὶς ἐγὼ διόλου νὰ πταίω, καὶ προσεβλήθη ἡ ὑπερηφανειά των καὶ θέλουν νὰ μοῦ ἐνθυμίσουν τὴν μεγάλην ἀπόστασιν, ἡ ὁποία μᾶς χωρίζει... Ὡς πρὸς τὸν Περρέν, αὐτὸς ἀντανακλᾷ τὴν δυσμένειαν τῶν πελατίδων του . . . Αἴ ! καιρὸς εἶνε νὰ λάβω μίαν ἀπόφασιν.

Ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ διήγαγε τὴν λοιπὴν ἡμέραν γράφων. Περὶ τὴν ἑσπέραν ἦλθεν ὁ Γριβέ, καὶ συνήχθησαν πάντες ἐν τῷ δωματίῳ ὅπου εἶχε πάλιν καταλάβει τὴν θέσιν του ὁ Ἰωάννης Ρεβού, ἐξηπλωμένας ἔχων τὰς κνήμας του ἐπὶ κλιντῆρος. Ὁ Νοὲλ ἦτο σκεπτικός· ὁ δὲ ὁδοστάτης, ὅστις ἔβλεπε πολὺν κόσμον, ἀφηγήθη τὰ νέα τῆς ἡμέρας.

— Εἶνε βέβαιον τόρα, ἔλεγεν, ὅτι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος σχοινοβάτης ἦτον παιδὶ τῆς Φακινέτας· ἡ γυναῖκα τοῦ Ἡρακλῆ ἐπῆγε εἰς τὴν ἀνάκρισιν, καὶ εἶπε ὅτι τὸ παιδὶ δὲν εἶνε 'δικό της οὔτε τοῦ ἀνδρός της. Τὸ 'δικό της παιδὶ εἶχε ἀποθάνει, καὶ αὐτὸ τὸ εἶχαν ἀγοράσει ἀπὸ τοὺς Γύφτους, ποῦ τὸ ἔκλεψαν εἰς μίαν πυρκαϊάν, ἐδῶ κοντὰ εἰς τὴν Βωβραί. Ἡ Φακινέτα ἐνόμιζε τὸ παιδί της χαμένο· μόλις ὅμως τὸ εἶδε καὶ τὸ γνώρισε εὐθύς. Τότε τὸ 'πῆρε καὶ δὲν ἤθελε πλέον νὰ τὸ χωρισθῇ. Ἐπειδὴ δὲ φαίνεται πῶς τὴν Φακινέτα τὴν εἶχε ἀπατήσει μιὰ φορὰ αὐτὸς ὁ κ. Λοβεδύ, — ἀξιότιμος ἄνθρωπος καθὼς καὶ ὁ υἱός του — ἦλθον εἰς λόγους χωρὶς ἄλλο καὶ ἡ τρελλὴ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ . . .

— Ὅλ' αὐτὰ ἠμποροῦν νὰ ἦνε ἀληθινά, εἶπεν ὁ Νοέλ, ὃν ἡ σοβαρότης τῶν ἀποκαλύψεων αὐτῶν εἶχεν ἐξαγάγει τοῦ ῥεμβασμοῦ του, καὶ αὐτὰ ποῦ διηγεῖσαι, Γριβέ, μοῦ ἐξηγοῦν πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὡς τόρα μοῦ ἦσαν ἀνεξήγητα... Φαντάσου λοιπόν, ἡ ἴδια ἡ μητέρα νὰ ἔχῃ τὴν γενναιότητα νὰ καῇ ζωντανή, καὶ νὰ καύσῃ μαζὶ τὸ παιδί της κ' ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἠπάτησε. Εἶνε φρικτόν... Πρέπει δὲ ὁ Κ. Ἕκτωρ νὰ ἔμαθε τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὅλα αὐτὰ τὰ τρομερὰ πράγματα, διότι, ἀφότου τὸν μετέφεραν εἰς τὸ πρεσβυτέριον τοῦ Βλινύ, εἶνε λέγουν εἰς τρομερὰν ταραχὴν καὶ πολὺ καταβεβλημένος . . .

— Καὶ μόλ' αὐτά, εἶπε μνησικακῶν ὁ Γριβέ, ἂν αὐτὸς ὁ ὠμορφονηὸς δὲν κατοικοῦσε σὲ σπίτι τόσον σεβάσμιον, θὰ πήγαινα νὰ τοῦ δείξω . . .

— Νά τα, διέκοψε πονηρῶς ὁ Ἰωάννης Ρεβού, ὁ Γριβὲ συλλογίζεται ἀκόμη τῆς ξυλιαίς του. Ἀλλ' ἀφοῦ σοῦ λένε, βαρυκέφαλε, ὅτι δὲν φαίνονται πλέον διόλου ;

— Καὶ ἡ τιμή, Γιάννη ; ἀπήντησεν ὁ ὀδοστάτης σκυθρωπός· θαρρεῖς ὅτι ἡ τιμὴ ἑνὸς ἰδιοκτήτου, ἑνὸς ὑπαλλήλου... ἱκανοποιεῖται ἔτσι ; Ὅ,τι 'πῆρα πρέπει νὰ τὸ δώσω... καὶ θὰ τὸ δώσω γρήγορα ἢ ἀργά.

Ὁ Ἰωάννης ἐγέλασεν εἰρωνικῶς, καὶ ὁ Νοὲλ δ' αὐτὸς ἐμειδίασεν. Ὁ ὀδοστάτης ὑπέλαβε, μεταβαλὼν ἦθος.

— Ὅλαις αὐταῖς αἱ βρωμοϊστορίαις τοῦ γέρο Λοβεδὺ καὶ τοῦ υἱοῦ του εἶνε ἀπόδειξις ὅτι τὰ ζαχαρώματα δὲν βγαίνουν σὲ καλό. Τὸ καλλίτερο εἶνε νὰ 'πανδρεύῃ κανεὶς τὰ κορίτσια ὅταν εἶνε 'ς τὸν καιρό τους καὶ νὰ στέλνῃ 'ς τὸ διάβολο τοὺς ψαλιδοκέρηδες ποῦ τὰ τριγυρίζουν. Γι' αὐτὸ κ' ἐγώ, νὰ 'ξεύρετε, 'πανδρεύω τὴν ἄλλη ἑβδομάδα τὴν κόρη μου τὴ Πετροῦλα μὲ τὸν υἱὸ τοῦ Τριγκάρ, καὶ μοῦδωσες τὸ λόγο σου, Γιάννη, πῶς θὰ χορεύσῃς 'ς τὸ γάμο.

— Καὶ θὰ τὸ κάμω, Γριβέ, ἂν μ' ἀφήσουν νὰ κρατῶ λιγάκι καὶ τὸ ῥαβδί μου.

— Θἄλθῃ, ἐλπίζω, καὶ ὁ κύριος Νοέλ;

Ἀλλ' αὐτός, βυθισθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὰς σκέψεις του, ἀπήντησεν ἀφῃρημένος·

— Δὲν ἠξεύρω, φίλοι μου, ἂν θὰ εἶμαι μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας εἰς Βωβραί.

Ὁ Γριβὲ καὶ ὁ Ῥεβοὺ ἐταράχθησαν.

— Πῶς, κύριε Νοέλ ; ἐφώνησεν ὁ Γιάννης· λέτε νὰ πᾶτε ταξεῖδι ;

Ὁ Νοὲλ ἔνευσε καταφατικῶς.

— Δὲν θὰ λείψετε πολύ ;

— Ἴσως διὰ πάντοτε.

Οἱ δύο φίλοι ὠχρίασαν.

— Παναγία μου, τί λέτε ; ὑπέλαβεν ὁ ἀσπαλακοθήρας. Γίνεται αὐτό ; . . Καὶ ἡμεῖς, τί θὰ γείνωμεν ;

— Ἐκτὸς ἂν πᾶμε μαζί, εἶπεν ὁ Γριβέ.

— Φίλοι μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Νοέλ, ἀποστρέφων τὰ βλέμματα· μολονότι σᾶς ἀγαπῶ, καὶ ὅλοι εἰς τὴν πόλιν μ' ἀγαποῦν,.. ἔχω λόγους... ἰδιαιτέρους νὰ φύγω γρήγορα ἀπὸ τὴν Βωβραί. Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἔλαβον γράμμα ἀπὸ τὸν κ. Ξ., σπουδαῖον βιομήχανον τοῦ Κλαμεσύ, μὲ προτάσεις λαμπράς. Θὰ εἶμαι διευθυντὴς τῶν μηχανῶν, μὲ καλὸν μισθὸν καὶ μερίδιον εἰς τὰ κέρδη, θὰ ἦμ' ἐντελῶς ἀνεξάρτητος, καὶ θὰ κάμω γρήγορα περιουσίαν. Ἔγραψα λοιπὸν πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν κύριον Ξ., ὅτι δέχομαι τὰς προτάσεις του, καὶ πρὶν στείλω τὸ γράμμα μου, περιμένω νὰ μάθω θετικῶς,.. Αἴ! προσέθηκε προσποιούμενος εὐθυμίαν, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λυπηθῆτε σεῖς διὰ τὴν εὐτυχίαν μου,.. ἀφοῦ μ' ἀγαπᾶτε τόσον πολύ.

Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε καὶ αὐτὸς νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του, ἐνῷ ἔκλαιον ἐκεῖνοι.

— Δὲν σοῦ τῶλεγα, Γιάννη, ἐφώνησεν ὁ Γριβέ, ὅτι ὁ κύριος Νοὲλ ἔχει λύπη ! Τὸν πῆρε ἡ ἀπελπισία καὶ θέλει νὰ φύγῃ !

— Κ' ἐγώ, Γριβέ, εἶπε μετὰ λυγμῶν ὁ ἀσπαλακοθήρας, κάτι τέτοιο ὑπώπτευα . . Ἂν αὐτὸς ὁ γάμος, ποῦ 'μιλεῖ ὅλος ὁ κόσμος καὶ χάλασε τόρα, φαίνεται, πήγαινε καλά, θαρρεῖς ὅτι ὁ Κ. Νοὲλ πλούσιος κτηματίας 'μποροῦσε πλέον νἄχῃ φίλους δύο πτωχοὺς κακόμοιρους σὰν ἐμᾶς, ποῦ ὁ ἕνας τσακίζει χαλίκια 'ς τοὺς δρόμους καὶ ὁ ἄλλος πιάνει ζουλάπια,..εἰκοσιπέντε τὸ κομμάτι; Γι' αὐτό, ἔλεγα, πρέπει νὰ κάμωμεν ὑπομονή,.. ἀλλὰ δὲν 'μπορῶ, βλέπεις.

— Οὔτ' ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Γριβέ,

Ὁ Νοὲλ ἔσπευσε ν' ἀπομάξῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ δραττόμενος τῶν χειρῶν τῶν φίλων του, εἶπεν ἐγκαρδίως :

— Νομίζετε, καλοί μου καὶ ἀγαπητοὶ φίλοι, ὅτι εἶνε δυνατὸν ποτὲ νὰ περιφρονήσω τὴν φιλίαν σας ; Ἡσυχάσατε, . . σᾶς ἀγαπῶ ὅσον μὲ ἀγαπᾶτε, καὶ ὅ,τι δήποτε ἂν συμβῇ, τίποτε δὲν θὰ μᾶς χωρίσῃ. Ἴσως, ἂν ἐγκατασταθῶ εἰς Κλαμεσύ, θὰ εἶν' αἱ σχέσεις μας ὀλιγώτερον συχναί, ἀλλὰ θὰ ἦνε πάντοτε στεναὶ καὶ ἐγκάρδιοι.

Εἶχε δὲ κατορθώσει νὰ τοὺς ἡσυχάσῃ, ὅτε εἰσῆλθεν ἡ Βρανδὲν φέρουσα ἐπιστολήν.

— Θαρῶ, εἶπεν αὕτη δυσθύμως, πῶς εἶνε πάλιν ἐκείνου τοῦ Παρισινοῦ, ποῦ σοῦκαμε τόσα καὶ τόσα. Τί καλλίτερα θἄκανες, μοῦ φαίνεται, νὰ τὸν ἄφινες νὰ καπνισθῇ μέσα ἐκεῖ 'στὴν καμινάδα σὰν χοιρομέρι !

Ὁ Νοὲλ ἐπέβαλε σιωπὴν διὰ νεύματος κ' ἔσπευσε ν' ἀνοίξῃ τὴν ἐπιστολήν, ἥτις περιεῖχε τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις :

«Κύριε Νοὲλ Λετελιέ,

«Πρὶν ἐγκαταλείψω τὸν τόπον αὐτόν, ἔχω ἀπόλυτον »ἀνάγκην νὰ σᾶς ἰδῶ καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ εὐαρεστηθῆτε »νὰ ἔλθετε αὔριον τὸ πρωὶ εἰς τὸ πρεσβυτέριον τοῦ »Βλινύ, ὅπου θὰ σᾶς περιμένω.

»Ὅλως πρόθυμος.
ΕΚΤΩΡ ΛΟΒΕΔΥ.»

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς κατέστησε σκεπτικὸν τὸν Νοέλ. Τί ἄλλο ἄρα ἤθελεν ὁ Ἕκτωρ ἢ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ περὶ μονομαχίας σχέδιόν του, ὅπερ τοσοῦτον ἐπιμόνως ἐπεδίωκεν ὁ υἱὸς τοῦ τραπεζίτου. Τοιαύτη ὑπῆρξε καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Γριβὲ καὶ τοῦ Ῥεβού, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι τὸ γράμμα περιεῖχε νέαν πρόκλησιν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ συνεταράχθησαν. Ἀλλ' ὁ Νοέλ, ἵνα ἀποδείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ φόβοι των ἦσαν τοὐλάχιστον πρόωροι, ἀνέγνωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιστολὴν καὶ παρετήρησε συνάμα ὅτι μονομαχία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ σεβασμίου ἐφημερίου τοῦ Βλινύ, ὅστις ἐξένιζε τὸν Ἕκτορα.

— Δὲν ἠξεύρω ! εἶπε δυσπίστως ὁ Γριβέ. Μᾶς εἴπετε, κύριε Νοέλ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἕκτωρ ἦτον μανιακὸς ἐναντίον σας, ὅταν ἠθέλατε νὰ τὸν σώσετε, ἐπάνω εἰς τὸν Πύργον. Δὲν σᾶς γυρεύει βέβαια διὰ νὰ σᾶς εἰπῇ εὐχαριστῶ.

— Τὸ κάτω κάτω, ἀδιάφορον ! ὑπέλαβεν ὁ Νοέλ. Ἂν μὲ φονεύσῃ, ἐλπίζω νὰ εὑρεθῇ καὶ κανεὶς ἄλλος, ἔξω ἀπὸ σᾶς, νὰ μὲ κλαύσῃ... Ὅπως δήποτε, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, δὲν θὰ στείλω ἀπόψε τὴν ἀπάντησίν μου εἰς τὸν Κύριον Ξ.... εἰς Κλαμεσύ.

— Τί λέτε, κύριε Νοέλ ; ἐφώνησεν ὁ Ἰωάννης. Ἂν ὕστερα ἀπὸ ὅσα ἔγειναν ὁ κύριος Ἕκτωρ ἤθελε καὶ καλὰ νὰ μονομαχήσῃ μαζύ σας, θὰ εἶνε ὁ χειρότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ! Ὅλοι θὰ σηκωθοῦν ἐναντίον του, κ' ἡμεῖς οἱ

δύο φθάνομεν νὰ τοῦ βάλωμεν γνῶσι, . . . Αἴ Γριβέ ;

— Τὸν συγυρίζω καὶ μόνος μου ἐγώ, ἐφώνησεν ὁ Γριβέ. Τοῦ πέφτω ἐπάνω μόλις ξεμυτίσῃ, καὶ αὐτὴ τὴ φορά, ἔννοια σου, ἀφίνω τοὺς χωρατάδες κατὰ μέρος.. τοῦ πληρόνω ὅ,τι μοῦδωσε μὲ τόκο καὶ ἐπιτόκια... Δὲν πιστεύω αὐτὸς ὁ Παρισινὸς νὰ σπάῃ δυσκολώτερα ἀπὸ τὰ χαλίκια τοῦ δρόμου.

Ὁ Νοὲλ παρέστησεν εἰς αὐτοὺς ἐντόνως ὅτι τοιαῦτα τὰ πράγματα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γείνωσι, καὶ ἐπραΰνθησαν τέλος ἀμφότεροι, κατὰ τὸ φαινόμενον. Πρὶν ἢ ἀποχωρισθῶσιν ὅμως, ἀντήλλαξαν λόγους τινὰς ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ὡσεὶ συνεννοούμενοι περὶ κοινοῦ σχεδίου.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΛΙΣΤ

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ὁ βίος τοῦ Λὶστ τεταραγμένος καὶ ποικίλος μέχρι τέλους ἀντικατώπτριζε τὴν ἀτομικότητά του. Ἡ ἀνήσυχος ψυχὴ τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρός, ἀκαταπαύστως τὸ ἰδανικὸν θηρεύοντος, ἀνεζήτει αὐτὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γυναικός, εἰς τὰ ὕψη τῆς τέχνης, εἰς τὴν μυστηριώδη σκιαύγειαν τῶν ἐκκλησιῶν· ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν αὐτὸ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς εἰρήνης, ἐν αὐτῇ καταφεύγων. Ἀλλὰ ποῖαι τρικυμίαι προηγήθησαν τῆς γαλήνης ταύτης ! Ποία πάλη συνέβαινεν ἐν αὐτῷ εἰς τὰ βάθη τῶν μοναστηρίων ;

Τὸν ἑαυτόν του ἄρά γε ἀπέφευγεν ἢ τοὺς ἄλλους ;

Ὅτε ὁ Λὶστ ἐγένετο μοναχός, πάπας ἦτο Πῖος ὁ Θ'.

Ὁ Πῖος ἠγάπα πολὺ τὴν μουσικὴν καὶ διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν διαπρεπῶν μουσικῶν, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Ῥοσσίνη. Ἐθαύμαζε καὶ ἠγάπα πολὺ τὸν Λίστ, ὃν ἀπεκάλει «Παλεστρίναν του» καὶ «ἀγαπητὸν υἱόν του.» Ἡμέραν τινὰ Πῖος ὁ Θ' μετέβη πρὸς τὸν Λὶστ βιοῦντα ἐν μονώσει ἐν μοναστηρίῳ τινὶ Δομινικανῶν. Ὁ Πάπας ἦτο τεθλιμμένος, ἅμα δὲ τῇ εἰσόδῳ του εἶπεν εἰς τὸν Λὶστ ὅτι ἤρχετο ἐπίτηδες ὅπως διασκεδάσῃ τὴν θλῖψίν του, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μουσουργήσῃ τι ἐξ ὑπογείου. Ὁ Πάπας ἠρέσκετο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς διισχυριζόμενος ὅτι ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ ἀτομικότης τοῦ καλλιτέχνου δεικνύονται καταφανέστερον ὅταν τίποτε δὲν παρακωλύῃ τὴν ἐλευθέραν τῶν ψυχικῶν συναισθημάτων ἔκφανσιν.

«Ἔπαιξα λοιπὸν ὅ,τι μὲ ὑπηγόρευσεν ἡ φαντασία μου, ἔλεγεν ὁ Λίστ. Ἴσως ἐπέδρα εὐνοϊκῶς καὶ ἡ εὐμένεια τοῦ ἀκροατηρίου μου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπαινέσω ἐμαυτόν, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ἦτο βαθέως συγκεκινημένη, ὅτε δ' ἔπαυσα παίζων μοὶ εἶπε πρᾶγμά τι ἱκανῶς περίεργον : «Ἡ δικαιοσύνη, ἀγαπητέ μοι Παλεστρίνα, πρέπει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν μουσικήν σας, διὰ νὰ φέρῃ εἰς μεταμέλειαν τοὺς ἐκτραχυνθέντας ἐγκληματίας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν θ' ἀντιστῇ εἰς τὴν δύναμίν της, καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ ἡμέρα, ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τῶν φιλανθρώπων ἰδεῶν, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι θὰ μεταχειρισθῶσι τοιαῦτα ψυχικὰ μέσα ὅπως μαλάξωσι κακούργους καὶ πεπωρωμένας ψυχάς.»

* * *

Ὅπως κατανοήσωμεν ὅλην τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τοῦ Λὶστ πρέπει νὰ ἀναμνησθῶμεν τῶν λόγων, οὓς ὁ Βάγνερ εἶπε κατὰ συμπόσιόν τι ἐν Βαϊρούτ τῷ 1882 μετὰ τὰς μεγάλας παραστάσεις τοῦ *Πάρσιφαλ*. Ἔν τινι προπόσει ὑπὲρ τοῦ Λὶστ ὁ Βάγνερ ἐδήλωσε διαρρήδην τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν οὐγγρον μελοποιὸν διὰ τὴν ἀρωγὴν καὶ ὑποστήριξιν ἣν παρέσχεν αὐτῷ. «Σήμερον, εἶπεν, ὅτε διὰ τῆς βοηθείας τῶν παρόντων ἐδῶ ἐξόχων καλλιτεχνῶν δύναμαι νὰ θεωρήσω μετὰ χαρᾶς καὶ εὐαρεσκείας τετελεσμένον τὸ ἔργον μου, νομίζω καθῆκόν μου νὰ εἴπω ποίαν ἐπίδρασιν ἤσκησεν ὁ μοναδικὸς καὶ ἐξαιρετικὸς οὗτος ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ σταδίου μου. Καθ' οὓς χρόνους ἀπεδιωκόμην καὶ ὑβριζόμην ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ὁ Λὶστ ἦλθε πρός με, ὁ Λὶστ ὅστις εἶχεν ἀντλήσει ἐκ τῶν μυχιαιτάτων τῆς ψυχῆς του τὴν παντελῆ κατανόησιν ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἔργου μου. Μοὶ εἶπε : «Καλλιτέχνα, ἔχω πίστιν εἰς σέ !» καὶ ἐγένετο ἡ γέφυρα ἡ μεταγαγοῦσά με ἀπὸ ἑνὸς κόσμου εἰς ἕτερον, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἤμην ἐγκεκλεισμένος, εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ ὁποίου ὁ δημιουργὸς καλλιτέχνης κατ' ἀνάγκην ἐξαρτᾶται. Καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσα χείρ, πᾶσα φωνή, ἦτο ἐναντίον ἐμοῦ, ὁ ἀνὴρ οὗτος μὲ ἀνύψωσε, μὲ ἐνεθάρρυνεν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος.

« Ὁ θριαμβεύων Βάγνερ, ὁ φίλος τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, δὲν ὡμοίαζε διόλου, ἔλεγεν ὁ Λίστ, πρὸς τὸν Βάγνερ ὅστις ἦλθε καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν μου ἐν Βεϊμάρῃ. Τότε ἦτο ψυχὴ ἐν ἀγωνίᾳ, Χριστοφόρος Κολόμβος ἄπελπις, ὅστις εἶχεν ἴδῃ, εἶχε ψηλαφήσῃ τὸν νέον ἐκεῖνον κόσμον, εἰς ὃν οὐδεὶς ἤθελε νὰ πιστεύσῃ. Ἐνέκλειε θησαυροὺς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του καὶ τὸν ἐθεώρουν παράφρονα . . . Εἶχε μεταδοτικὴν τὴν ἔμπνευσιν, ἠδύνατο νὰ φανατίζῃ τοὺς περὶ αὐτόν. Εἶχε γεννηθῇ μεταρρυθμιστής. »

Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βάγνερ ἐπὶ τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἔλεγεν: «Ὁ Βάγνερ κατέστησε δυσχερέστατον τὸ ἔργον εἰς τοὺς μέλλοντας μελοποιοὺς, ὡς ὁ Ρουμπινστάϊν εἰς τοὺς κλειδοκυμβαλιστάς. Πρέπει νὰ εἶνέ τις ποιητὴς καὶ μελοποιὸς ἰσοδύναμος πρὸς τὸν Βάγνερ ὅπως δυνηθῇ νὰ δημιουργήσῃ ἴδιον κόσμον, καὶ πρέπει νὰ εἶνέ τις καλλιτέχνης ὡς ὁ Ρουμπινστάϊν ὅπως διερμηνεύσῃ τόσον τελείως τὰ ἔργα τῶν ἄλλων. Αὕτη εἶνε ἡ κυριωτάτη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ρουμπινστάϊν καὶ τοῦ Βούλου· ὁ Βούλου ἐκπλήττει, ἀλλ' ὁ Ρουμπινστάϊν ἔχει τὸ ἔξοχον δῶρον τοῦ δημιουργεῖν.

— Ἡ διάκρισις αὕτη εἶνε καλή, εἶπεν ἡ συγγραφεὺς ἐξ ἧς σταχυολογοῦμεν τὰς σημειώσεις ταύτας, ἀλλ' ἔχει ἀξίαν μόνον δι' ὅσους δὲν ἤκουσαν τὸν Λίστ.

— Ἀφήσατε τὰς φιλοφρονήσεις, εἶπεν ὁ μέγας μουσουργός.

— Τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἐξηκολούθησεν αὕτη. Δι' ἐκείνους, τοὺς ὁποίους μετηρσιώσατε ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοσάκις, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἤκουσαν μελῳδοῦσαν τὴν ψυχήν σας ὑπὸ τοὺς δακτύλους σας, δὲν ὑπάρχει ἄλλος κλειδοκυμβαλιστὴς ἐπὶ τοῦ κόσμου. Οἱ ἄλλοι, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ρουμπινστάϊν συμπεριλαμβανομένου, παίζουσι μουσικὰ τεμάχια ἀπαραμίλλως, τὸ παραδέχομαι, ἀλλὰ σεῖς μουσουργεῖτε τὴν ψυχήν, τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα τοῦ Λίστ. Μᾶς μετάγετε εἰς κόσμον ὅστις θὰ τελειώσῃ μαζί σας, καὶ θὰ μᾶς μείνῃ μόνον ὁ παράδεισος τῆς ἀναμνήσεως, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν κινδυνεύομεν νὰ ἐξωσθῶμεν . . .

* * *

Ἡμέραν τινὰ ὁ Λίστ ἐπέρανεν ὡς ἑξῆς τὴν συνδιάλεξίν του :

«Οὐδὲν ἀνώτερον τῆς ἀληθοῦς ἀνεξαρτησίας τοῦ χαρακτῆρος, ὅταν δὲν ἔχῃ στήριγμα τὴν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν.»

Ἡ φράσις αὕτη ἐξηγεῖ πολλὰ χαρακτηριστικὰ γεγονότα τοῦ βίου του. Ὁ Λίστ, εἶνε ἀληθές, οὐδέποτε ἐγνώρισε τὴν πικρίαν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἐνδείας· μακρόθεν μόνον διέκρινεν αὐτήν· ἐν τούτοις δὲν ἐλησμόνησε τὴν ἐντύπωσιν ἣν τῷ ἐνεποίησεν. Ἡ φράσις αὕτη ἐξηγεῖ προσέτι τὴν παροιμιώδη ἀγαθότητά του, συγχρόνως δὲ καὶ τὸν ἄκρον θαυμασμὸν ὃν ἠσθάνετο πρὸς καλλιτέχνας οἵτινες, ὡς ὁ Βερλιόζ καὶ ὁ Βάγνερ, ἠγωνίσθησαν ἀκαταβλήτως κατὰ τῆς τύχης, ἐθυσίασαν πᾶσαν ἀπόλαυσιν τοῦ κόσμου ὅπως μείνωσι πιστοὶ εἰς τὸ ἰδανικόν, τοῦ ὁποίου διεῖδον τὴν θεσπεσίαν μορφήν. Ὁ Λίστ ἐνόει κατὰ βάθος ποίαν ἠθικὴν ἀγωνίαν παράγει ἡ ἔνδεια εἰς τὰς ὑψηλὰς διανοίας, ὑπὲρ πάντα δ' ἄλλον ἐγίνωσκε νὰ παρέχῃ ἀνακούφισιν καὶ ἐνθάρρυνσιν.

Δεκαπενταέτης ἤδη παρέσχε καταφανῆ δείγματα τῆς ἀβρότητος καὶ τῆς ὑπερηφάνου ἀνεξαρτησίας τοῦ χαρακτῆρός του ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν χρημάτων. Ὁ πατήρ του εἶχεν ἀποθάνῃ ἄφνης, τὸ δὲ παιδίον ἄπελπι, εἰθισμένον ἕως τότε τὴν εὐφρόσυνον μόνον ὄψιν τοῦ βίου νὰ βλέπῃ, εὑρέθη διὰ μιᾶς μόνον, ἄνευ στηρίγματος, ἀπέναντι πολυαρίθμων ὑποχρεώσεων, συναφθεισῶν κατὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ πατρός του καὶ διὰ τὰς δαπάνας τῆς κηδείας του. Ἀντὶ νὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχήν του χιλιάδας τινὰς φλωρινίων, ἃς ἡ μήτηρ του εἶχε καταθέσῃ παρά τινι εὐπατρίδῃ, ἢ νὰ δανεισθῇ ποσόν τι παρὰ φίλου του, ἐπώλησεν εἰς εὐτελῆ τιμὴν τὸ πολύτιμον κλειδοκύμβαλόν του ὅπως ἐπαρκέσῃ ἀμέσως εἰς τὰς ἀνάγκας των. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἐν μέσῳ ἔτι τῆς ἀπελπισίας του, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ὑπεύθυνον διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς μητρός του. Τὴν ἐκάλεσεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἀποκατέστη μετ' αὐτῆς, γενόμενος προστάτης, στήριγμά της δεικνύων πρὸς αὐτὴν περιπαθῆ στοργήν, ἧς ἀπόδειξις ἔστω τὸ ἑξῆς : Ἂν συνέβαινε νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε ἐξώρας, γνωρίζων ὅτι ἡ μήτηρ του ἐκοιμᾶτο ἤδη, ἐτοποθετεῖτο ἐπί τινος βαθμίδος τῆς κλίμακος καὶ ἐκοιμᾶτο, τὴν δὲ πρωΐαν οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ εὕρισκον αὐτὸν ἐκεῖ, καταπεπονημένον ἐκ τῆς σκληραγωγίας, ἀλλ' εὐτυχῆ διότι δὲν ἐτάραξε τὸν ὕπνον τῆς προσφιλεστάτης μητρός του.

Κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ πατρός του ἤρξατο παραδίδων μαθήματα κλειδοκυμβάλου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης χρονολογεῖται τὸ μαγευτικὸν τῆς νεότητός του εἰδύλλιον. Ὁ φλογερὸς αὐτοῦ ἔρως πρὸς μίαν τῶν μαθητριῶν του, θυγατέρα εὐγενοῦς κόμητος, ὃν ἔρωτα ἠύνοει καὶ ἐνεθάρρυνε καὶ αὐτὴ τῆς νεάνιδος ἡ μήτηρ, εἶνε γνωστὸς ὥστε δὲν θὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀφήγησίν του. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ κατακρημνισμὸς ἐκεῖνος τῶν ὀνείρων του κατέστησεν αὐτὸν φθισικόν, καὶ θ' ἀπέθνησκεν, εἰ μὴ τὸ πρὸς τὴν μητέρα του αἴσθημα τοῦ καθήκοντος κατενίκα τὸν ἀπελπισμόν του.

* * *

Ὁ Λίστ δὲν ἐγνώριζε σχεδὸν τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ὅμως ὅτε ἡ πατρὶς αὐτοῦ παρέστη ἔχουσα ἀνάγκην ἀρωγῆς, τὸ ἱερὸν τῆς φιλοπατρίας πῦρ κατέφλεξε τὴν ψυχήν του καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἣν ὤφειλε νὰ τραπῇ. Ἀπελθὼν τῆς πατρίδος του ἐννεαέτης μόλις ἐξωμοιώθη κατά τε τὴν καλαισθησίαν καὶ τὰς κλίσεις πρὸς τὸ ἔθνος ὅπερ ἐπὶ δεκαὲξ ἔτη ὑπεστήριξεν αὐτὸν ὁπότε συνετελεῖτο ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις, πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος. Ἐν τούτοις τηλικαύτη ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τῶν πρώτων τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἐντυπώσεων, ὥστε ὡς διεδόθη ἡ εἴδησις τῶν φοβερῶν πλημμυρῶν τῆς πατρίδος του τῷ 1838, διὰ μιᾶς ἀ-

νέθορεν Οὐγγρος, ὁρμητικός, γενναῖος, εὐγενής.

Διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ ὁπότε ἡ κραυγὴ τοῦ ἄλγους τῆς Οὐγγαρίας ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ. Τὴν ὀδυνηροτάτην ἐντύπωσίν του περιγράφει ἔν τινι ἐπιστολῇ ὡς ἑξῆς: «Ἡ εἴδησις τῆς τρομερᾶς ταύτης θεομηνίας τόσον μὲ κατέθλιψεν ὥστε ἡ καρδία μου δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν, οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν θὰ κλεισθῶσιν εἰς ὕπνον ἂν δὲν εὕρω μέσον νὰ δώσω τὸν ὀβολόν μου πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων συμπατριωτῶν μου . . .

«Τότε ἐνόησα ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *πατρίς*. Μετηνέχθην διὰ μιᾶς εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐπανεῦρον ἄθικτον ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸν θησαυρὸν τῶν παιδικῶν μου ἀναμνήσεων. Φύσις μεγαλοπρεπὴς ἀνεπτύσσετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου· ὁ Δούναβις ἐξώρμα τῶν βραχωδῶν ὀχθῶν του· εὐρεῖαι χλοάζουσαι πεδιάδες ἐξετείνοντο, ἐφ' ὧν χιλιάδες προβάτων ἔβοσκον εἰρηνικῶς. Ἦτο ἡ Οὐγγαρία, τὸ γόνιμον καὶ γενναῖον ἔδαφος, τὸ παραγωγὸν τόσον γενναίαν φυλήν. Ἦτο ἡ πατρίς μου!...»

«Ὦ ἀπομεμακρυσμένη καὶ ἀγρία πατρίς μου! ὦ φίλοι μου προσφιλεῖς καὶ ἄγνωστοι, μεγάλη καὶ εὐγενής μου οἰκογένεια! Ἡ σπαρακτική σου ἐπίκλησις μὲ ἀνεκάλεσε πρός σε, καὶ κατανυγεὶς ὑπὸ τῆς φωνῆς σου κύπτω ταπεινῶς τὴν κεφαλὴν αἰσχυνόμενος ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον σὲ εἶχον λησμονήσῃ.»

Ὁ Λίστ ἐξετέλεσε τότε ἐν Βιέννῃ δώδεκα συναυλίας, ὧν τὰς αὐτόχρημα βασιλικὰς εἰσπράξεις ἔπεμψεν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν δυστυχοῦσαν πατρίδα του.

Τὸ δῶρον ἐκεῖνο ἦτο ἁπλῆ ἀρχή. Ἔκτοτε οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του. Οὐ μόνον ὁσάκις ἐπεσκέπτετο τὴν Οὐγγαρίαν ἀφθόνως διένεμε τὸ χρῆμά του ἡ ὁσάκις συμφορά τις ἐπέσκηπτεν ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐκίνει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ἐξεδήλου τὴν φιλοπατρίαν του ἀνοίγων τὴν θύραν, τὴν ἀγκάλην, τὸ θυλάκιόν του εἰς πάντα συμπατριώτην του. Πλεῖστοι Οὐγγροι καλλιτέχναι ἀνεδείχθησαν τῇ προστασίᾳ τοῦ Λίστ.

***

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Οὐγγαρία ἦτο ἧττον γνωστὴ τῆς Κίνας ὑπὸ τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ὁ Λίστ καθίστα αὐτὴν διὰ μιᾶς περιώνυμον διὰ τῶν *Οὐγγρικῶν* του *Ῥαψῳδιῶν*.

Αἱ ῥαψῳδίαι αὗται παριστῶσι τὴν Οὐγγαρίαν ὑπὸ τὴν λυρικὴν καὶ πολεμικὴν αὐτῆς ἔποψιν· διερμηνεύουσι τὰς ὀδύνας καὶ τὰς ἐλπίδας, τὴν ὁρμητικότητα αὐτῆς, τὰς μάχας καὶ τοὺς θριάμβους, καὶ τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον τὸν νωχελῆ ἅμα καὶ παράδοξον, ὅστις διαφεύγει τὴν ἀνάλυσιν. Ἀντήχησαν εἰς πάσας τὰς καρδίας· ἀλλ' ὅστις δὲν ἤκουσεν αὐτὰς ἐκτελουμένας ὑπὸ τοῦ Λίστ ἀδυνατεῖ νὰ σχηματίσῃ ἀκριβῆ ἰδέαν καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς γοητευτικῆς ἐντυπώσεως, ἣν δύνανται νὰ παραγάγωσιν.

Αἱ μελῳδίαι ἐκ τῆς ἐθνικῆς λύρας συλλεχθεῖσαι, διατρέχουσιν ὅλην τὴν κλίμακα τοῦ αἰσθήματος· ἐκφράζουσι μελαγχολίαν, ἐρωτικὴν ὀδύνην, ἐπιθυμίαν καὶ αὐταπάρνησιν, πατριωτικὸν ἄλγος, ἀπελπισίαν. Ὁποία περιπάθεια! Εἶτα κατὰ μικρὸν ὁ ῥυθμὸς γίνεται ζωηρός, γοργός, σφοδρός, διακοπτόμενος ὑπὸ ἀναπάλσεων ἀποτόμων, ἀλλ' ἐμμένων μεθυστικῶς μελῳδικός. Ἡ εὐθυμία ὑπερισχύει· πῦρ ζωῆς μεταδίδοται εἰς τὰ ζεύγη τῶν χορευτῶν· ζητοῦσι, φεύγουσιν ἀλλήλους, περιπτύσσονται, ἀπομακρύνονται· ἡ παραφορὰ τῆς μέθης καταλαμβάνει τὰς πυρεσσούσας ψυχάς, παρασυρομένας ἐν τῇ φλογερᾷ δίνῃ τῆς μουσικῆς, ἐκφραζούσης θυμασίως τὴν ἀκατάσχετον ὁρμήν, ἐξικνουμένης μέχρι τῆς ὀξείας ἐκείνης κραυγῆς, παροξυσμοῦ μανίας καὶ εὐτυχίας, ὅστις διαφεύγει ἐνίοτε τὰ χείλη τοῦ ὀρχουμένου εἴτε πρίγκηψ εἶνε εἴτε χωρικός, καὶ οὗ ὁ ὀξὺς καὶ παλλόμενος καὶ παθητικὸς τόνος ἠλεκτρίζει τὸ πλῆθος ὡς ἦχος πολεμιστηρίου σαλπίσματος!

Ὦ! πῶς ἔκλινε τότε ὀπίσω τὴν λεοντώδη κεφαλήν του ὁ ἔξοχος μουσουργός, πῶς ἠκτινοβόλει ἡ μορφή του ἐκ τῆς θεσπεσίας ἐμπνεύσεως, ἧς ἡ ἀκατανίκητος γοητεία καθυπεδούλου πάντας τοὺς ἀκούοντας!.. Θ' ἀκούσωσιν ἄρά γε οἱ ἄνθρωποι ποτε πάλιν τοιαύτην μουσικήν; Ἡ φλογερὰ ἐκείνη ψυχὴ θὰ ἐπανέλθῃ ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν;

Α. Π. Κ.

Ο ΑΝΑΔΟΧΟΣ

Ἀγροτικὴ ἀνάμνησις.

Α'.

Ἡ βάπτισις τοῦ παιδὸς ἐγένετο περὶ λύχνων ἁφάς, διότι ὁ ἱερεὺς ἐν ἄλλῳ χωρίῳ οἰκῶν καὶ νῦν περὶ τὴν συγκομιδὴν τοῦ ἀραβοσίτου ἀσχολούμενος δὲν εἶχεν ἄλλην ὥραν διαθέσιμον. Ἀπὸ τοῦ ναΰδρίου κατήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τῶν γονέων, ἔνθα λιτὸν δεῖπνον ἀνέμενεν ἐξ ὀσπρίων καὶ λαχάνων. Εἴμεθα δ' ἐν ὅλῳ ὀκτώ: ὁ ἱερεύς, ὁ ἀνάδοχος, οἱ γονεῖς τοῦ παιδός, συγγενεῖς τινες καὶ ἐγώ, αὐτόκλητος παραστὰς ὅπως ἴδω τὸ πρῶτον βάπτισμα ἐν χωρίῳ.

Ὁ ἀνάδοχος ἦτο χονδρὸς χωρικὸς ἐκ τοῦ γειτονικοῦ χωρίου Γερακιοῦ, ἡλικίας προβεβηκυίας, ἀλλ' ἀκμαῖος ἔτι, ῥοδοκόκκινος καὶ ὁμιλητικώτατος. Κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἐντιμοτάτων οἰκοκυραίων τῶν περὶς χωρίων καὶ οἱ συγχωριοί του εἰς ἔνδειξιν τιμῆς ἐξέλεγον αὐτὸν ἐπὶ πολλὰς ἤδη τετραετίας πάρεδρον. Ἐκάθητο πλησίον μου παρὰ τὴν κυκλικὴν *τάβλαν*, ἥτις ἐπεῖχε τόπον τραπέζης, καὶ μ' ἔτερπε τὰ μάλα ἡ ζωηρὰ αὐτοῦ ὁμιλία καὶ ἡ ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφελὴς κρίσις.

— Ἔχεις βαφτίσῃ πολλὰ ἡ εὐγενεία σου; μὲ ἠρώτησεν αἴφνης ἀπομάσσων διὰ τῆς χειρὸς τὸν ἐξ οἴνου ὑγρὸν μύστακα.

— Ὄχι· ὡς τὴν ὥρα οὔτε ἕνα δὲν ἔχω βαφτίσῃ.

— Μιὰν εὐχὴ σοῦ δίνω τὸ λοιπόν· νὰ σ' ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ βαφτίσῃς ἀμέτρητα, κι' ὅλα νὰ σοῦ ζήσουνε καὶ νὰ προκόψουνε, μὰ νὰ εἶνε γιὰ ὅλα ἀρσενικά, γιὰ ὅλα θηλυκά.

— Καὶ γιατί; ἠρώτησα ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ ὅρῳ.

— Γιατί; γιὰ νὰ μὴν κάνῃς ἀνθρώπους δυστυχισμένους 'ς τὸν κόσμο δίχως νὰ τὸ θέλῃς.

— Μὰ δὲν καταλαβαίνω τί ἔχει νὰ κάνῃ τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο;

— Αἴ, 'ρώτα μένα νὰ σοῦ πῶ...

— Ἐρωτῶ λοιπὸν νὰ μάθω, εἶπα μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσω τι ἐκ τῶν πλαγίων λόγων τοῦ ἀγρότου.

— Δὲν εἶνε ὥρα τόρα γιὰ τέτοια· ἐδῶ ἤρθαμε νὰ 'ποῦμε τίποτε χαρούμενα λόγια.

Καὶ πραγματοποιῶν τοῦτο ἤρχισε διὰ τῆς βραγχνῆς γεροντικῆς φωνῆς του τὸ ᾆσμα τῆς *Περδικούλας*, ὅπερ συνώδευεν ὁ οἰκοδεσπότης διὰ τῶν γρυλλισμῶν τῆς αὐτοσχεδίου λίρας του:

Μιὰ περδικοῦλα ξέβγαινεν ἀφ' τὸ λουτρὸ λουσμένη,
Καὶ τῆς 'μιλῶ δὲ μοῦ 'μιλᾷ, τῆς κρένω δὲ μου κρένει.

Ἦτο νὺξ βαθεῖα ὅτε ἀνεχωρήσαμεν ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου μετὰ τοῦ ἀναδόχου — ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἀπέλθῃ πρὸ ἡμῶν.

— Τώρα, μπάρμπα Νάσσο, δὲν θὰ μοῦ 'πῇς γιατὶ τάχα νὰ βαφτίζῃ κανεὶς ἢ ὅλο ἀρσενικὰ ἢ ὅλο θηλυκά, ὄχι κι' ἀπ' τὰ δυό;

— Μετὰ χαρᾶς σου, γιατὶ πρέπει νὰν τὸ μάθῃς καὶ τοῦ λόγου σου. Ὅποτε κάνω κουβέντα 'πάνω 'ς αὐτὸ σεκλετίζομαι· μὰ δὲν ἔχει νὰ κάνῃ — τὸ 'δικό μου φταίξιμο θὰ γλυτρώσῃ ἀλλουνούς. Ἤμαι 'κεῖ κάτω 'ς τάλώνια νὰ κάτσουμε κάτ' ἀπ' τὴν κουκουναριά. Ἀπόψε ἡ συννεφιὰ ἔκοψε τἀπόγειο, δὲ 'μαργώνουμε.

Τὰ ἀλώνια ἦσαν σκοτεινὰ καὶ ἔρημα. Ποῦ καὶ που ἐλεύκαζον μόνον ἐν τῷ σκότει οἱ σωροὶ τῶν κώνων τοῦ ἀραβοσίτου καὶ ἐθορύβει ὁ κωδωνίσκος ξυομένου κτήνους. Ἐκαθέσθημεν κατὰ γῆς παρὰ τὸν παχὺν τῶν δένδρων κορμόν. Ὁ γέρων ἀφήρεσε τὸν μαῦρον καλογηρικόν του σκοῦφον καὶ ξέων τὴν λευκὴν ἀλλὰ δασεῖαν κόμην ἤρχισε διὰ βραδείας καὶ χαμηλῆς φωνῆς τὴν διήγησιν.

Β'.

«Ἤπισω 'δῶ 'ς τὸ χωριὸ ποῦ συνορεύει μὲ τὸ 'δικό μας, 'ς τὴν Γαλατσόνα, ὁ κουμπάρος μου ὁ Στάθης ὁ Κουτσονικολὸς εἶνε ὁ πρῶτος νοικοκύρης· τὸ λένε καὶ τὸ 'μολογᾶνε. Ἔχει δυὸ ζευγάρια τόπο 'δικό του 'ς τὰ Καμάρια, ἔχει διακόσια κεφάλια γίδια, κοντολογῆς, ἔχει καλὰ τὸν τρόπο του ὁ ἄνθρωπος. Ὁ θεὸς τωὐλόγησε τὸ σπιτικό του καὶ τῶκανε προκομμένο σὰν τὰ χωράφια του· ἡ γυναῖκά του ἡ Μυγδαλιὰ τοὔκαμεν ἑφτὰ παιδιά, πέντε ἀρσενικὰ καὶ δυὸ θηλυκά. Ἕνα κορίτσι τὸ βάφτισα ἐγώ, τῆς χάρισα τὄνομα Τασσώ — τῆς συχωρεμένης ἀδερφῆς μου τὄνομα. Ἀ τὰ ἑξῆντα γεννήθηκε, 'ς τὰ ἑβδομῆντα ἑφτὰ πεῖὰ ἤτανε δενδρὶ ἀπάνω 'ς τὸν ἀνθόν του. Ἡ μοίραις ποὔρθανε 'ς τὰ τρίμερα τὴ στολίσανε μὲ οὔλαις τῆς χάραις· ψηλή, λιγνή, μὲ 'μάτια μαῦρα 'σὰν σαλωνίτικαις ἐλῃαῖς, φρύδια σπαθωτά, μάγουλα 'σὰν σκασμένα ῥόϊδια. Τὴ βλέπανε τὰ παλληκάρια καὶ λιγονόντανε, τὴ βλέπαν τ' ἄλλα τὰ κορίτσια καὶ χολοσκάγανε ἀπ' τὴ ζούλια, τὴν ἔβλεπα κ' ἐγὼ πρώτη 'ς τὰ πανηγύρια, καὶ ἅμα πῶπαιρνε ἔτσι ἀσίκικα νὰ σύρῃ τὸ χορό, ἔβγανα ἕνα ἀσημένιο ἀπ' τὴ σακκοὔλα καὶ τῆς τὸ πέρναγα ἀπ' τὸ κεφάλι καμαρόνοντας: Γειά σου, ἀρὴ Τασσώ, καὶ νὰ σὲ χαρῇ ὁ νοννός σου!

Ἤτανε τότες χινόπωρο. Ἔλειπα κάνα δυὸ μήνους ἀπ' τὸ χωριό. Πρῶτα 'ς τὸ Ξηροχῶρι μὲ κάτι συμβόλαια, ὕστερα 'ς τὴ Χαλκίδα μάρτυρας 'σὲ μιὰ δίκη . . . . Καὶ σὰν ἤμτανε ὡς ἐκεῖ, λέγαν ὅλοι: ἂμ δὲν πᾷς, μπάρμπα Νάσσο, ὡς τὴν Ἀθήνα νὰ ἰδῇς καὶ τὸ μεγάλο κόσμο 'ς τὰ γεράματα; Ἤῃγα τὸ λοιπὸν καὶ 'ς τὴν Ἀθήνα . . . . Μπρὲ σπίτια καὶ δρόμοι! Γύρναγα 'σὰν σκυλὶ πῶχει χάσει τὸν ἀφέντη του. Μαθημένος ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὰ μονοπάτια ξεγλύστραγα 'ς τοὺς ἴσιους μαρμαρένιους δρόμους· τὰ σπίτια ἐκεῖνα, πεῖὸ 'ψηλὰ ἀπ' τὸν Καράμπαμπα τῆς Χαλκίδας, θάρρευα ποῦ θὰ μοῦ πέσουν ἀπάνω 'ς τὴ σκούφια. Ἔννοιωθα τὸ μυαλό μου πῶφερνε γύρω μέσ' 'ς τὴν κόκα. Μπρέ, τί θέλει ἡ ἀλεποῦ 'ς τὸ παζάρι, λέω, καὶ τὸ μαζώνω πάλι τὴ δεύτερη 'μέρα γιὰ τὴ Χαλκίδα. Ξαπόστασα καμμιὰ 'βδομάδα ἐκεῖ μὲ κᾶτι ἄλλους πατριώταις, κι' ἀπὲ, δρόμο γιὰ τοῦ Γερακιοῦ . . . Τὸ βράδυ ἤρθα, τἀχινὸ νὰ ὁ κουμπάρος ὁ Στάθης ἀπ' τὴ Γαλατσόνα. — Καλῶς ὥρισες, καλῶς σᾶς 'βρῆκα. Ἀρχίνησε νὰ μὲ 'ρωτᾷ πῶς καλοπέρασα 'ς τὸ ταξείδι. Ἀπὸ κουβέντα σὲ κουβέντα μοῦ λέει: — Καὶ τόρα δὰ πῶλειπες, κουμπάρε Νάσσο, μεγάλα πράγματα γίνηκαν 'ς τὸ σπιτικό μου. Ἡ ὄψι του ἐγέλαγε. Κατάλαβα πῶς κᾶτι καλὸ μεντάτι ἔφερνε: — Καὶ τί καλὸ γένηκε, κουμπάρε; — Ἀρραβώνιασα τὴ βαφτιστικιά σου τὴν Τασσώ! — Καὶ μὲ ποιόν,

κουμπάρε; — Μ' ένα λεβεντόπαιδο απ' τὸ τούρκικο πέρα. — Καλορρίζικα καὶ καλὰ στέφανα. Καὶ ποῦ τὸν πέτυχες τὸ γαμπρό; νἄχουμε καὶ καλὸ ρώτημα, χωριανός μας εἶνε; — Τἀφεντικό, λέει, τὸν ἔφερε ἀγροφύλακα γιὰ τῆς ἐλῃαῖς ἀπὸ πέρα. Ἀφ' τὴν πρώτη μέρα ἡ Τασσὼ τὸν ἐμμάτιαξε, μὰ κι' αὐτουνοῦ τοῦ χτύπησε 'ς τὰ μάτια τὸ κορίτσι. Ρώτησα τὴ γνώμη τἀφεντικοῦ· μοῦ λέει: νοικοκυρόπουλο ἦταν 'ς τὸν τόπο του· μ' ἕναν τοῦρκο πιάσθηκε, τοῦδωσε μιὰ κουμπουριὰ καὶ τὸν λάβωσε, κ' ἔτσι παράτησε τὸ τούρκικο κ' ἦρθε 'ς τὸ ῥωμαίϊκο. Νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογάω μὲ λίγαις μέραις τἀφεντικὸ τέλειωσε τὴ δουλειά. Ὡς τὰ Χριστούγενα θὰ κάνουμε καὶ τὰ στεφανώματα καὶ 'ς τὴν εὐχὴ τοῦ θεοῦ πλειά. Ταιριασμένο κι' ἀγαπημένο ἀνδρόγυνο θὰ κάνουνε, κουμπάρε. Τὸ δειλινὸ θὰ σοῦ στείλω τὸ παιδὶ νὰ τὸ 'δῆς καὶ σύ . . . .

Γ'.

Σ' τὰ ἡλιοβασιλέμματα ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ νά σου ἕνας λεβέντης μαυρομούστακος, ὥς εἰκοσιπέντε χρονῶν παλληκάρι. Κάνει μετάνοια, μοῦ φιλάει τὸ χέρι· κάθισε δίπλα μου κι' ἀρχίσαμε νὰ τὰ λέμε. — Μπρὲ παιδί μου, ἀπὸ ποιὸ χωριὸ εἶσαι; — 'Απ' τὸ Προμύρι. . . — Μπρὲ ἤμπανε κ' ἐγὼ πηγεμένος μιὰ βολὰ ἐκεῖ, ἐδῶ καὶ εἰκοσιπέντε χρόνια κι' ἀγόρασα μιὰ φοράδα. Ζῇ ἀκόμα 'ς τὸ χωριὸ ὁ Μανώλης ὁ Μυλωνᾶς; — Μπάρμπας μου ἤτανε, λέει, πέθανε ἐδῶ κ' ἔξη χρόνια — Ἀμ' ἡ ἀδερφή του ἡ χήρα ἡ Χρήσταινα; — Ἡ συχωρεμένη ἡ μάννα μου! — Τῆς Χρήσταινας γυιὸς εἶσαι καὶ δὲν τὸ λές! τῆς κουμπάρας μου γυιός; — Κουμπαριὰ ἔχουμε, λέει χαρούμενος, διπλῆ κουμπαριὰ θὰ κάνουμε τώρα. — Γιὰ 'πές μου, μπρὲ παιδί, τὄνομά σου. — Γιαννιὸς Ζήση! — Μπρέ, ἐσ' εἶσαι ὁ βαφτιστικός μου; ἐσύ; Ἐφτὰ μερῶν ἤσουνε καὶ σὲ εἴχανε γιὰ θάνατο· ἔτυχα 'ς τὸ σπίτι τότε καὶ σὲ βάφτισα· οὔτε λογάριαζα πῶς θὰ ζήσῃς καὶ θὰ γίνῃς τέτοιος λεβέντης. Τὸ παιδὶ ἀναγάλλιασε· ἔσκυψε πάλι καὶ μοῦ φίλησε τὸ χέρι: — Τυχερὸ ἦτον, λέει, τὸν ἴδιο νοννὸ νἄχουμε μὲ τὴν Τασσώ· τώρα θὰ μᾶς στεφανώσῃς κι' ὅλα. Τώχα ξεχάσῃ γιὰ μιὰ στιγμὴ αὐτό· ἔξαφνα μοῦ σκέπασε τὸν νοῦ 'σὰν μαῦρο σύννεφο: — Τί λές, Γιαννιό, νὰ σᾶς στεφανώσω; καὶ δὲν ξέρεις πῶς δὲν 'μπορεῖς νὰ κάμῃς τὴν Τασσὼ γυναῖκα, ἀφοῦ εἴσασθε καὶ οἱ δυὸ βαπτιστικοί μου, ποῦ θὰ 'πῇ ἀδέρφια;

Ἀστροπελέκι νἄπεφτε 'μπροστά του δὲν θὰ γινόντανε ἔτσι ἡ ὄψις του· ἐκέρωσε, τοῦφυγε τὸ αἷμ' ἀπ' τῆς φλέβαις. — Νὰ μὴν πάρω τὴν Τασσώ, εἶπε· τί λές, νοννέ; τόρα πλειὰ μοῦ τὸ λὲς αὐτό; Θὰ ἦμαι ἄτιμος ἄνθρωπος ἂν τἀφήσω ἔτσι τὸ κορίτσι. — Καὶ θὰ ἦσαι κολασμένος αἰώνια ἂν πάρῃς τὴν ἀδερφή σου. Ἀρχίνησε τότε νὰ κλαίῃ 'σὰν μωρὸ παιδί, ἕνας ἄντρας ἐκεῖ θεριό· τὸν ἐλυπήθηκε ἡ ψυχή μου, μὰ τί 'μποροῦσα νὰ τοῦ κάνω; Ἔτσι ἦτον τῆς τύχης τὸ γραφτό.

Σηκώθηκε 'ς ἐ 'λίγο ὀλόρθος καὶ σκούπισε τὰ μάτια του· ἡ ὄψι του ἦτον ἀλλοιώτικη, σὰν ἀγριεμμένου ἀνθρώπου. — Ὅ,τι κιὰν κάνω, νοννέ, μή μου δώσῃς τὴν κατάρα σου, εἶπε καὶ ἔφυγε δρομῆς.

Ὅλη τὴ νύχτα δὲ 'σφάλισα 'μάτι. Συλλογιώμουνα τὴν ὄψι τοῦ Γιαννιοῦ, τὰ ὕστερα λόγια του. . . κάτι κακὸ προμηνοῦσε ἡ καρδιά μου. Δὲν εἶχε φέξῃ ἀκόμη κι' ἀκούω τὸ σκυλὶ κ' ἐγαύγιζεν ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα. Κάποιος ἄνθρωπος ἐρχόντανε· χτυπᾷ ἡ πόρτα. — Ποιὸς εἶνε; φωνάζω καὶ πετιέμαι ἀπ' τὴν τσέργα. — Ἐγὼ ὁ Γιαννιός, λέει μιὰ βραχνὴ φωνή. — Τί θὲς τέτοια ὥρα, παιδί μου; — Ἄνοιξε, νοννέ, ἄνοιξε! Τ'ἀνοίγω καὶ 'μπαίνει. Ἡ ἀναλαμπὴ τῆς φωτιᾶς ἔπεφτε ἀπάνω του. Τί ὄψι ἦτον ἐκείνη! ποτὲ δὲν θὰ τὴν ξεχάσω. Τί 'μάτια πεταγμένα 'σὰν τοῦ σφαγμένου ἀρνιοῦ! — Οὔτ' ἐγώ, οὔτε ἄλλος κανένας τὸ λοιπόν, οὔτε ἄτιμη 'ς τὸ χωριὸ νὰ μένῃ, λέει 'σὰν νὰ παραμίλαγε. — Τί λές, μωρὲ παιδί; γιὰ ποιὰν 'μιλεῖς ἔτσι; κ' ἔννοιωθα ἀνατριχίλα 'ς ὅλο τὸ κορμί. — Τὴν Τασσώ. . . — Τὴν Τασσώ; — Τὴ σκότωσα! καὶ μοῦδειξε τὴν καραμπίνα ποῦ κρατοῦσε 'ς τὸ χέρι. Ἔμεινα 'σὰν μαρμαρωμένος· ἡ φωνή μου κόπηκε· οὔτε ἔβλεπα οὔτε ἄκουα πειὰ κ' ἔπεσα καθιστὸς 'σὲ μιὰ κασέλλα. Σὰν μέσ' 'ς τὸν ὕπνο μου ἄκουσα τὰ ὑστερνὰ λόγια τοῦ Γιαννιοῦ: — Ἔχε γειά, νοννέ, γιὰ πάντα. Μὴν ξαναρωτήσῃς γιὰ μένα, ἀπὸ βόλι θὰ πάω κ' ἐγώ. . . . . Ἀλήθεια τὸ εἶπε· δὲν ξανακούστηκε τίποτε γι' αὐτόν. Ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνο σκοτώθηκε 'ς τὴ Μακρυνίτσα.»

Δ'.

Ὁ γέρων χωρικὸς ἠγέρθη καὶ ἐκάλυψε τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ μαύρου καλογηρικοῦ σκούφου: — Ὅ,τι ἤθελες τῶμαθες, τόρα καλή σου νύχτα!

Δὲν ἐκινήθην ἐκ τῆς θέσεώς μου, οὐδ' ἀπέδωκα τὸν χαιρετισμόν. Ἐνῷ διὰ τοῦ βλέμματος παρηκολούθουν τὴν λευκὴν σκιὰν τοῦ ἀγρότου ἐξαφανιζομένην βαθμηδὸν ἐν τῷ νυκτερινῷ σκότει, ἀναπαρίστων πάλιν ἐν ὅλαις ταῖς τραγικαῖς αὐτοῦ σκηναῖς, ἐπὶ τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀναπεπταμένου ἐκείνου θεάτρου τῆς φύσεως, τὸ ἀγροτικὸν δρᾶμα, ὅπερ οὕτω περιληπτικῶς μοὶ ἀφηγήθη πρὸ μικροῦ ὁ γέρων πάρεδρος τοῦ Γερακιοῦ.

Γεωργιος Δροσινης.

ΚΥΝΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΣΤΡΑΤΟΙΣ

Ὡς γνωστόν, οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν πρό τινος χρησιμοποιοῦντες τοὺς κύνας διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν προσκόπων, ἀλλ' ἡ χρησιμοποίησις τῶν κυνῶν ἐν τοῖς στρατοῖς δὲν εἶνε νέον τι. Ἐκ παλαιοτάτων χρόνων κατενόησεν ὁ ἄνθρωπος πόσας ὠφελείας ἠδύναντο νὰ τῷ παράσχωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὰ νοήμονα ταῦτα ζῷα καὶ προσεπάθησε νὰ τὰ καταστήσῃ βοηθούς, ἐκγυμνάζων αὐτὰ διά τε τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἄμυναν.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον συντάξῃ σῶμα ῥωμαλέων κυνῶν, λυσσωδῶς μαχομένων κατὰ τοῦ πολεμίου, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὑποχωρούντων ἅμα συνήπτετο ἡ μάχη. Ἄλλοι κύνες διὰ τὴν φρουρὰν γυμνασθέντες ἐχρησίμευον ὡς σκοποί, καὶ ἐξετέλουν, ἐν γένει, καλῶς τὸ ἔργον αὐτῶν. Ἐν τούτοις πάντα τὰ εἴδη τῶν κυνῶν δὲν δεικνύουσι τὴν αὐτὴν πίστιν οὐδὲ κέκτηνται μέχρι τοιούτου βαθμοῦ τὰ αἰσθήματα τοῦ καθήκοντος. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐβεβαιώθησαν περὶ τούτου κατὰ τὴν ἔφοδον τῶν Γαλατῶν, ἥτις κατέστησε περιωνύμους τὰς χῆνας τοῦ Καπιτωλίου.

Πῶς κατώρθωσαν οἱ Γαλάται νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν φρουρούντων τὴν ἀκρόπολιν κυνῶν; Ἦσαν πειναλέοι ἄρά γε καὶ οἱ πολιορκοῦντες διέφθειραν αὐτοὺς δι' ἀκαταμαχήτου τινὸς μέσου; Ἡ ἱστορία οὐδαμῶς σαφηνίζει τὸ πρᾶγμα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὅμως, οἱ κύνες ἐκεῖνοι ἠτίμασαν τὸ γένος αὐτῶν, καὶ δικαίως ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἀφαιρέσαντες τὸ παρεχόμενον τέως αὐτοῖς σιτηρέσιον μετεβίβασαν αὐτὸ εἰς τὰς χῆνας.

Οἱ Λυδοὶ μετεχειρίζοντο ὁμοίως πελωρίους κύνας ἐν τῷ στρατῷ αὐτῶν, ἂν δὲ πιστεύσωμεν συγγραφεῖς τινας, διὰ τοῦ ἠρωϊσμοῦ τῶν κυνῶν αὐτῶν οἱ Μάγνητες ἐνίκησαν τοὺς Ἐφεσίους. Ἱστορεῖται προσέτι ὅτι οἱ Κολοφώνιοι εἶχον ἀληθεῖς λεγεῶνας κυνῶν, φοβερῶν τὴν ἀγριότητα, οἵτινες προηγούμενοι τοῦ στρατοῦ ἤρχιζον πρῶτοι τὴν μάχην, κατατρώγοντες τοὺς ἀνθρώπους, καταπτοοῦντες τοὺς ἵππους, ἐμβάλλοντες εἰς φρικτὴν ἀταξίαν τοὺς πολεμίους.

Ἡ χρῆσις τῶν κυνῶν ὡς προσκόπων ἦτο, ἄλλως, λίαν συνήθης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, οἵτινες ἐχρησιμοποίουν τὴν ὀξεῖαν αὐτῶν ὄσφρησιν ὅπως ἀποφεύγωσι τὰς ἐνέδρας. Εἶν' εὔκολον πράγματι νὰ διαφύγῃ τις τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' εἶνε αὐτόχρημα ἀδύνατον ν' ἀπατήσῃ τὴν ὄσφρησιν τῶν κυνῶν.

Καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ πολεμικοὶ κύνες ἀξίας λόγου ὑπηρεσίας παρέσχον. Ἰδίως οἱ Ἄγγλοι μετεχειρίζοντο τοιούτους· ὅτε δὲ Ἐρρῖκος ὁ Η' ἔπεμψεν ἐπικουρίας εἰς Κάρολον τὸν Ε' πολεμοῦντα κατὰ τοῦ Φραγκίσκου Α', τετρακόσιοι κύνες, ἄριστα ἐκγεγυμνασμένοι, παρηκολούθησαν τοὺς Ἄγγλους στρατιώτας. Ἡ χρῆσις δὲ τῶν κυνῶν τοσοῦτον ἐγενικεύθη ὥστε συνέβησαν καὶ μάχαι κυνῶν πολεμίων στρατῶν.

Μέχρι σήμερον οἱ Ἑλβετοὶ λαθρέμποροι μεταχειρίζονται κύνας καὶ διὰ τὴν μετακόμισιν ἐλαφρῶν φορτίων, καὶ δι' ἄμυναν αὐτῶν. Ἀλλ' ἑτέρωθεν καὶ οἱ τελωνοφύλακες ἔχουσι γεγυμνασμένους κύνας πρὸς καταδίωξιν καὶ σύλληψιν ἔτι τῶν λαθρεμπόρων. Συχνάκις λυσσώδεις μάχαι συνάπτονται μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ νόμου καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ λαθρεμπορίου.

Ἐν τισιν ἐποχαῖς πόλεις τινὲς τῆς Γαλλίας ἐφρουροῦντο ὑπὸ κυνῶν, πιστότατα ἐκτελούντων τὸ ἀνατεθειμένον αὐτοῖς καθῆκον. Τὸ Σαὶν-Μαλὼ ἐγένετο περιώνυμον διὰ τοὺς κύνας του· τόσον αὐστηρῶς ἐφρούρουν οὗτοι καὶ τόσον ἀμείλικτοι ἐδεικνύοντο ὥστε πολλάκις κατεβρόχθιζον τοὺς ἄφρονας, οἵτινες τὴν νύκτα περιεφέροντο ἔξω τῆς πόλεως, ἀφ' οὗ ἐκλείοντο αἱ πύλαι· ὁ ζῆλος δ' αὐτῶν τοσοῦτον ἐπικίνδυνος ἀπέβη, ὥστ' ἐδέησε ν' ἀπολύσωσιν αὐτοὺς τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1770.

Οἱ Τοῦρκοι πολλάκις ἐπ' ὠφελείᾳ μετεχειρίσθησαν τοὺς κύνας ἐν πολέμῳ. Τῷ 1788, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Δούβιτζας, αἱ αὐστριακαὶ προφυλακαὶ ἐξεδιώχθησαν μετὰ ζημιῶν ὑπὸ τῶν κυνῶν τῆς τουρκικῆς προφυλακῆς.

Σήμερον δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ γίνεται λόγος περὶ γυμνάσεως τῶν κυνῶν διὰ τὸν πόλεμον· ἡ τοιαύτη χρῆσις εἶνε ἀπεχθής, ἂν ἀναλογισθῇ τις ὅσα βδελυρὰ διέπραξαν διὰ τῶν κυνῶν οἱ Ἱσπανοὶ ἐν Ἀμερικῇ θηρεύοντες ὡς ἀγρίμια τοὺς Ἰνδούς. Πλὴν δὲ τούτου ἡ ἐπιτυχία δὲν στέρει πάντοτε τὰς τοιαύτας ἀποπείρας. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ἓν παράδειγμα. Κατὰ τὴν εἰς τὸν Ἅγιον Δομίγκον ἐκστρατείαν τῶν Γάλλων, οἱ κύνες οὓς οὗτοι ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τῶν μαύρων, οὐδὲν μὲν ἔπραξαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀπετελείωνον δὲ τοὺς γάλλους τραυματίας καὶ κατέτρωγον αὐτούς.

Οἱ κύνες δύνανται, τοὐναντίον, νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐπωφελῶς ὡς σκοποὶ ἢ ὡς πρόσκοποι, ὡς κατέδειξε τοῦτο πρώτη ἀπόπειρα γενομένη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐν Ἀλγερίᾳ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα. Ἡ πόλις Βουζῆ διηρπάζετο συχνότατα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐξαπατῶντες τὰς προφυλακάς, εἰσέδυον εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ ἐννοηθῶσιν ὑπὸ τῶν σκοπῶν. Ἀγέλη τεσσαράκοντα κυνῶν διωργανώθη, ἕκαστος δ' αὐτῶν ἐγυμνάσθη κατ' ἴδιον τρόπον. Διένειμαν αὐτοὺς ἀκολούθως εἰς τὰς διαφόρους προφυλακάς, ἅμα δ' ὡς Ἄραψ τις διήρχετο ἐγγύθεν οἱ ἄγρυπνοι κύνες προσεκάλουν

τὴν φρουρὰν διὰ τῶν μανιωδῶν ὑλακῶν των. Οὕτω αἱ νυκτεριναὶ κλοπαὶ ταχέως ἠλαττώθησαν καὶ οἱ κάτοικοι ἠδύναντο τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπνῶσιν ἐν εἰρήνῃ.

Ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἔχει νῦν, ἐν ἑκάστῳ λόχῳ εὐζώνων, ὑπηρεσίαν κυνῶν καλῶς ὠργανωμένην, ὡς ἀπέδειξαν τὰ ἐν Λοῦμπεν, Γκόσλαρ καὶ Σαβὲρν γενόμενα πειράματα.

Οἱ εὔζωνοι, οἵτινες ἀντικαθιστῶσι τὸ ἱππικὸν ἐν ταῖς προφυλακαῖς ὅταν εἰσδύωσιν εἰς δασώδη μέρη, στρατολογοῦνται ἐν Γερμανίᾳ ἐκ δασοδιαίτων νέων, υἱῶν ὑλοτόμων ἢ δασοφυλάκων. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας εἰθισμένοι οὗτοι εἰς τὸ νὰ μὴ παραπλανῶνται ἐντὸς τῶν μεγάλων δασῶν, σκοπεύοντες δεξιῶς, γεγυμνασμένοι εἰς τὸ θηρεύειν ἄγρια θηρία, εἰσὶ καταλληλότατοι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν προσκόπων, τοῦ λοιποῦ δὲ θὰ βοηθῶνται θαυμασίως ὑπὸ τῶν κυνῶν, οὓς ἔχουσιν ὑπὸ τὰς διαταγάς των.

Πρὸς τοῦτο ἐξελέχθησαν ποιμενικοὶ κύνες πομερανικῆς φυλῆς. Εἶνε προτιμότεροι τῶν θηρευτικῶν κυνῶν, οὓς ἡ πρὸς τὸ θήραμα ἀγάπη δύναται νὰ καταστήσῃ ἐπιλήσμονας τοῦ καθήκοντός των. Οἱ κύνες οὗτοι εἰσὶν ὠκύποδες, ἐξαίρετοι διὰ φρουράν, κατὰ τὰ φαινόμενα δὲ ἀδιάφθοροι, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ὑπομείνωσι τὴν ἅλυσιν, καὶ οἱ μεταχειριζόμενοι αὐτοὺς ἀναγκάζονται νὰ τοὺς ἀφίνωσιν ἐλευθέρους.

Ἕκαστος κύων τίθεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑνὸς ἀνδρός, ὃν συνειθίζει νὰ θεωρῇ ὡς κύριόν του. Ὅταν πρόσκοποί τινες μεταβαίνωσι πρὸς κατόπτευσιν, παραλαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν ἕνα τῶν κυνῶν τούτων, εὐθὺς δὲ ὡς παραστῇ ἀνάγκη ν' ἀποστείλωσιν ὀπίσω ἐσπευσμένην τινὰ εἴδησιν, θέτουσι τὴν ἐπιστολὴν εἰς μικρὸν χαρτοφυλάκιον προσηλωμένον εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ζῴου, καὶ ἀπολύουσι τὸν κύνα, ὅστις ἀμέσως ἐπιστρέφει εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ κυρίου του χωρὶς νὰ σταθῇ διόλου καθ' ὁδόν.

Κατὰ τὰ πρῶτα πειράματα τὰ ἐν Λοῦμπεν γενόμενα αἱ τοιούτῳ τρόπῳ ἀποστελλόμεναι εἰδήσεις ἔφθανον εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον πολλῷ πρότερον τῶν οὐλάνων, οἷς ἦτο ἀνατεθειμένη ὁμοία ὑπηρεσία, καὶ οἵτινες εἶχον ἀναχωρήσῃ ταυτοχρόνως.

Οἱ ἀξιωματικοί, ἐξαιρέτους ἵππους ἐπιβαίνοντες καὶ ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχοντες ὅπως παρακολουθήσωσι τοὺς κύνας ἐπείσθησαν πόσον ἀσφαλῶς τὰ νοήμονα ἐκεῖνα ζῷα ἐπανεύρισκον τὸν δρόμον των.

Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε πολλοστημόριον μόνον τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς δύνανται νὰ παράσχωσιν οἱ κύνες, θαυμασίως ἐκτελοῦντες καὶ τῶν προσκόπων τὴν ὑπηρεσίαν. Ἰδοὺ τί ἐπὶ τούτου γράφει ἔγκριτος ἀνὴρ πρὸ μικροῦ περιοδεύσας τὴν Γερμανίαν· «Ὁ κύων ἐκγυμνάζεται εἰς τὸ νὰ δυσπιστῇ καὶ ἀναγνωρίζῃ πάντας τοὺς φέροντας γαλλικὴν ἢ ρωσσικὴν στρατιωτικὴν στολὴν καὶ εἰς τὸ νὰ γνωστοποιῇ εἰς τὸν κύριόν του τὴν παρουσίαν τῶν φερόντων τοιαύτην... Ποῖος θὰ δείξῃ δυσπιστίαν εἰς κύνα περιπλανώμενον, εἰσδύοντα εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς κατοικίας, τὰ δάση; κτλ. Τὸν οὐλάνον βλέπει τις καὶ ἐννοεῖ ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶνε πλησίον, ἀλλὰ ποῖος μέχρι τοῦδε ἐσκέφθη νὰ ὑποπτεύσῃ ἁπλοῦν κύνα;

Οἱ πρόσκοποι ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν πολλοὺς τοιούτους κύνας, μένει δὲ εἰς πάντοτε μετὰ τοῦ σκοποῦ... Ἅμα δ' οὗτος διακρίνῃ ξένον τινά, στέλλει κατ' αὐτοῦ τὸν κύνα, ὅστις ἐννοεῖ ἂν φίλος ἢ ἐχθρὸς εἶνε ὁ ἐρχόμενος. Διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἐξ ἀποστάσεως ἐννοεῖ τοῦτο· διὰ κινήσεων δὲ καὶ ὑλακῶν διαφόρων γνωστοποιεῖ τὸν σκοπὸν ἂν ὑπάρχῃ κίνδυνος ἢ ὄχι.»

Εὐχερῶς ἐννοεῖται ἐκ τούτων ποίας ὠφελείας δύναται ν' ἀρυσθῇ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία χώρας τινὸς ἐκ τῆς δεξιᾶς χρησιμοποιήσεως τῶν κυνῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Κατὰ βάθος ἐξεταζόμενα ὅλα τὰ ὄντα εἶνε εὐτυχῆ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ κοάζων βάτραχος ἐντὸς τοῦ ἕλους εἶνε ἐπίσης εὐδαίμων ὅπως καὶ ἡ γλυκύφωνος ἀηδὼν ἡ τερετίζουσα καὶ ψάλλουσα ἐπὶ τῶν θάμνων. Δὲν εἶνε δὲ ἐξανθρωπιστικὸν ἀλλὰ τυραννία καὶ πίεσις νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν βάτραχον· «κατοίκησον εἰς τοὺς θάμνους τῶν ῥοδωνιῶν καὶ ψάλλε ὅπως ἡ ἀηδών.»

—

Ἡ συμπάθεια καὶ ἡ φιλία δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην μεσιτῶν.

—

Πᾶν κακὸν ἔρχεται πτερωτὸν καὶ φεύγει ὑποσκάζον.

—

Σκέψις ἀγάμου ἀνδρός: «Κατακλίνομαι πάντοτε τὴν νύκτα περίφοβος, ἐνθυμούμενος ὅτι ὁ Ἀδὰμ κοιμώμενος ἔλαβε τὴν Εὔαν ὡς σύζυγον.»

—

Σοφοί τινες καὶ πεπαιδευμένοι ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ὁδηγούς, οὓς ἐρωτῶμεν ὅπως εὕρωμεν ὁδόν τινα: μᾶς δεικνύουσι τὴν ὁδόν, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ἐβάδισάν ποτε δι' αὐτῆς.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ. 1887—997